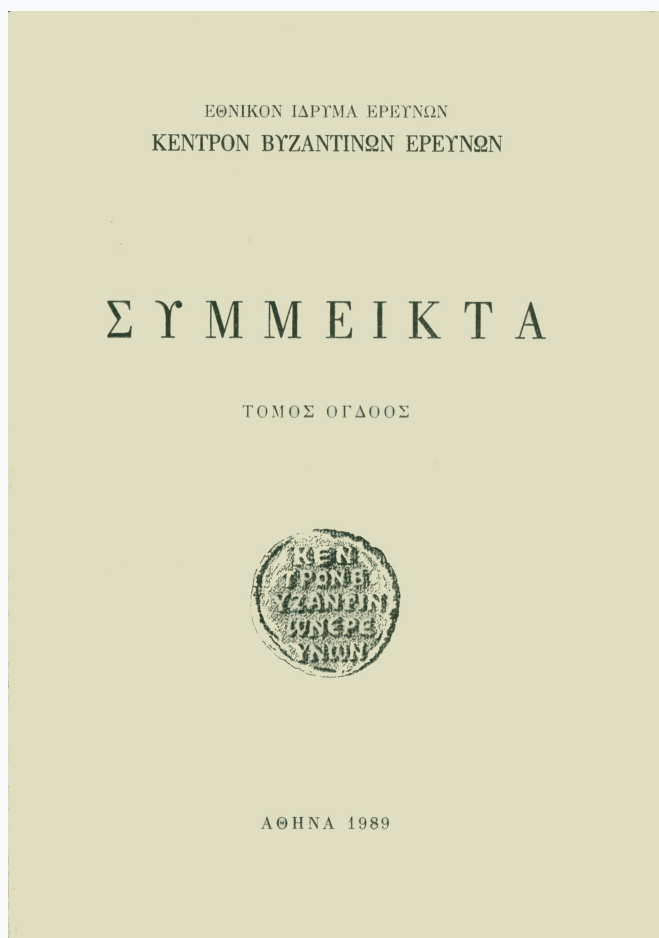

Byzantina Symmeikta

Vol 8 (1989)

SYMMEIKTA 8

Ὁ Βίος τοῦ Μάρκου τοῦ Ἀθηναίου (BHG 1039-1041)

Χριστίνα Γ. ΑΓΓΕΛΙΔΗ

doi: [10.12681/byzsym.724](https://doi.org/10.12681/byzsym.724)

Copyright © 2014, Χριστίνα Γ. ΑΓΓΕΛΙΔΗ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΑΓΓΕΛΙΔΗ Χ. Γ. (1989). Ὁ Βίος τοῦ Μάρκου τοῦ Ἀθηναίου (BHG 1039-1041). *Byzantina Symmeikta*, 8, 33–59.
<https://doi.org/10.12681/byzsym.724>

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ (BHG 1039-1041)

*J'ai pris en dégoût la forme, en dégoût la perception,
en dégoût jusqu'à la connaissance elle-même, — car la
pensée ne survit pas au fait transitoire qui la cause,
et l'esprit n'est qu'une illusion comme le reste*

FLAUBERT, *La tentation de saint Antoine*

Είναι γνωστό ότι τα πατερικά κείμενα κυκλοφόρησαν ευρύτατα στο Βυζάντιο, καθώς η συντομία, το περιεχόμενο και η μορφή τους ευνοούν την ανάγνωση, την απομνημόνευση και την προφορική αναπαραγωγή τους. Η χειρόγραφη παράδοση διατήρησε την αυθεντική μορφή των παλαιότερων Συλλογών, ωστόσο μεγάλος αριθμός κωδίκων, με προφανή μοναστική χρήση, διασώζει τμήματα μόνο των Συλλογών, που σε άδηλες εποχές συνδέθηκαν με την προσθήκη νέων ομοιότυπων διηγήσεων. Η διάσπαση των Συλλογών και οι εμβόλιμες διηγήσεις απηχούν ίσως διαδοχικές αναθεωρήσεις των αρχικών κειμένων που αποκαθάρθηκαν από χωρία αμφιλεγόμενης δογματικής ορθότητας¹. Τρίτο στάδιο σύνθεσης πατερικών συλλογών και κειμένων προσδιορίζεται από τα σωζόμενα αυτοτελώς αγιολογικά κείμενα, που ακολουθούν την γραμμική αφήγηση των γεροντικών, διαρθρώνονται όμως σε σύνθετες διηγηματικές ενότητες. Τα αγιολογικά αυτά έργα, στην πλειονότητα ανώνυμα, αποτέλεσαν πιθανότατα την αντίρροπη τάση βιογράφησης ιερών προσώπων σε εποχή, οπότε παρατηρούνται οι πρώτες ενδείξεις για την εξέλιξη της εγκωμιαστικής βιογραφίας, που αργότερα αποτέλεσε το κύριο όργανο ανάδειξης αγιολογικών προτύπων².

Ο Βίος του Μάρκου του Αθηναίου ανήκει σ' αυτή την τελευταία κατηγορία κειμένων. Στον ανώνυμο Βίο καταγράφεται από τον συντάκτη, σύμφωνα με

1. Αποκάθαρση των Αποφθεγμάτων Πατέρων από τα ωριγενιστικά τους στοιχεία διαπιστώνει ο Π. Χρήστου, *Ἀπὸ τὴν μοναχικὴ ζωὴ τῆς αἰγυπτιακῆς Σκήτεις*, Κληρονομία 17 (1985), σελ. 280-285.

2. Το ρητορικό πρότυπο του Βίου του Αντωνίου ακολουθείται από τον 7ο αιώνα και εξής. Το είδος αυτό, του εγκωμίου, γνωρίζει ακμή κατά την περίοδο της Εικονομαχίας (πρβλ. I. Ševčenko, *Hagiography of the Iconoclast Period*, στον τόμο: *Iconoclasm. Papers given at the 9th Spring Symposium of Byzantine Studies. University of Birmingham, March 1975*, Birmingham 1977, σελ. 113-119), οπότε είναι προφανής η χρήση του από τις αντιπαρατιθέμενες μερίδες.

το μορφολογικό πρότυπο των γεροντικών διηγήσεων, η αφήγηση του Σεραπίωνα, ασκητή στην Αίγυπτο, ο οποίος είχε επισκεφθεί τον αναχωρητή Μάρκο στο όρος Θράκη και είχε παρασταθεί στον θάνατο του αγίου. Το κείμενο εκδόθηκε για πρώτη φορά στα *Acta Sanctorum*¹ και καταχωρίζεται στις 5 Μαρτίου, ημερομηνία που στα παλαιότερα Συναξάρια της Μεγάλης Εκκλησίας αντιστοιχεί με την ημέρα μνήμης του Μάρκου μοναχού².

Ο συναξαριακός Βίος του Μάρκου μοναχού αποτελεί τυπική περίπτωση συρραφής χωρίων από διάφορες πατερικές διηγήσεις και δημιουργίας μιας σπονδυλωτής αγιολογικής φυσιογνωμίας. Έτσι, το πρώτο τμήμα του κειμένου αφορά τον Μάρκο, γνωστό ως ερημίτη, θεωρούμενο συγγραφέα απολογητικών και νηπτικών κειμένων και μαθητή, μαζί με τον Ισίδωρο Πηλουσιώτη, του Ιωάννη Χρυσοστόμου³. Το δεύτερο μέρος προέρχεται από το 18ο κεφάλαιο του Λαυσαϊκού. Στο κεφάλαιο αυτό ο Παλλάδιος καταγράφει την συνάντησή του με τον Μακάριο Αλεξανδρείας, εξέχουσα προσωπικότητα του πρώιμου αιγυπτιακού μοναχισμού⁴, που συχνά συγχέεται στη χειρόγραφη παράδοση με τον μαθητή του αγίου Αντωνίου, Μακάριο τον Αιγύπτιο⁵. Εμβόλιμη στο κεφάλαιο, μια ολιγόστιχη διήγηση αναφέρεται σε επεισόδιο της ζωής του Μακαρίου Αλεξανδρείας και εξαίρει την αγιότητα ενός δεύτερου ασκητή Μάρκου, έγκλειστου στην περιοχή της Νιτρίας. Η συνέχεια του κεφαλαίου, που στην κυθεντική μορφή της αφορά τον Μακάριο, αποδόθηκε αργότερα στον έγκλειστο Μάρκο και μαζί με το λήμμα του Μάρκου ερημίτη αποτέλεσε τον συναξαριακό Βίο του Μάρκου μοναχού, που τιμάται στις 5 Μαρτίου⁶. Ένας ακόμη ομώνυμος ασκητής συμφύρεται με τους προηγούμενους. Πρόκειται για τον Μάρκο Αιγύπτιο, που διακρίθηκε στην περιοχή της Νιτρίας

1. *AASS*, mensis Martii III (1668) 40*-43*, 3η έκδοση, σελ. 33-35.

2. H. Delehaye, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae* (—*Propylaeum ad Acta Sanctorum mensis Novembris*), Βρυξέλλες 1902, 509*-510*. Πρόκειται για αναγραφή από το χειρόγραφο P του 10ου αιώνα.

3. Νικηφόρου Κάλλιστου Ξανθόπουλου, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Βιβλίο ΙΔ', κεφάλαια Α' και ΝΔ' (= PG 146, 1156-1157 και 1256). Στον Μάρκο μοναχό, των αρχών του 5ου αιώνα, αποδίδει ο Φώτιος (Βιβλιοθήκη, κώδικας 200, έκδ. Henry, τόμ. Γ', σελ. 97) έναν αριθμό έργων, μεταξύ των οποίων το κείμενο «Περί μετανοίας» και τα «Νηπτικά Κεφάλαια», στα οποία αναγνωρίζεται επίδραση του Μάξιμου Ομολογητή (Π. - G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, Μόναχο 1959, σελ. 587).

4. Παλλάδιου, *Λαυσαϊκό*, έκδ. Butler, *Texts and Studies* VI. 2, 1904, σελ. 47-58.

5. *Λαυσαϊκό*, ό.π., σελ. 193-194.

6. Το απόσπασμα που αναφέρεται στον Μάρκο βρίσκεται στο *Λαυσαϊκό*, σελ. 56, στ. 3-10. Το Συναξάριο αποδίδει στον Μάρκο τα δύο επεισόδια του βίου του Μακαρίου: τη διαμάχη με τον διάβολο (*Λαυσαϊκό*, σελ. 56, στ. 14 - σελ. 57, στ. 3 = *Synaxarium*, ό.π., στ. 26-31) και το θάυμα της ύαινας (*Λαυσαϊκό*, σελ. 57, στ. 4-13 = *Synaxarium*, στ. 31-40). Βλ. και τα σχόλια του Butler, *Λαυσαϊκό*, σελ. 196-197.

για τη θεολογική του μόρφωση και τις ασκητικές του αρετές. Σημείωση για τον Βίο του περιέχεται στα Αποφθέγματα Πατέρων, συμπιληματικό γεροντικό κείμενο, ο πυρήνας του οποίου χρονολογείται στα τέλη του 4ου αιώνα¹. Οι τρεις ομώνυμοι ασκητές έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό την άσκηση στον ίδιο περίπου γεωγραφικό χώρο, την ίδια περίπου εποχή. Ας σημειώσουμε ακόμη ότι τουλάχιστον οι δύο πρώτοι συνδέονται με τον κύκλο του Ιωάννη Χρυσόστομου, ενώ και οι τρεις με τις τελευταίες εκφάνσεις του θεωρητικού και πρακτικού ωριγενισμού στις μοναστικές κοινότητες της Αιγύπτου².

Όπως το συναξαριακό κείμενο, και ο Βίος του Μάρκου του Αθηναίου αποτελείται από συρραφή στοιχείων. Έτσι, οι πληροφορίες του κειμένου σχετικά με τον βιογραφούμενο ασκητή, τον αφηγητή, τον τόπο και τον χρόνο δράσης κινούνται σε ένα επίπεδο, όπου συναντώνται οι ελάχιστες πραγματολογικές προσωπογραφικές και γεωγραφικές ενδείξεις με τις συνειρμικές προεκτάσεις τους.

Για τον Μάρκο Αθηναίο γνωρίζουμε μόνον όσα καταγράφει στον Βίο του ο ανώνυμος συγγραφέας. Το όνομά του, όπως και των ομώνυμων ασκητών των γεροντικών και των συναξαριακών διηγήσεων, παραπέμπει στον απόστολο και ευαγγελιστή Μάρκο, ιδρυτή της Εκκλησίας της Αλεξάνδρειας. Η προέλευσή του από την Αθήνα (στ. 1 και 128) αποτελεί ίσως το παράλληλο της διαδρομής του ευαγγελιστή Μάρκου από την Ρώμη στην Αλεξάνδρεια. Οι δύο αυτές πόλεις, άλλωστε, συμβολικά και πραγματολογικά κέντρα του αρχαίου κόσμου, αντιπαρατίθενται στην ασκητική αγνότητα του αιγυπτιακού μοναχισμού. Στα βιογραφικά στοιχεία του Μάρκου εντάσσονται ακόμη η ηλικία του (άγει το 130ό έτος της ηλικίας του: στ. 15), ο τρόπος διαβίωσής του και η τριχωτή εμφάνισή του³ (στ. 118, 135-136, 252), κοινοί τύποι του ακραίου αναχωρητισμού. Ως άμεσα αγιολογικά πρότυπα αναγνωρίζονται, βέβαια, ο προφήτης Ηλίας και ο Ιωάννης Πρόδρομος. Ωστόσο, η διαπιστωμένη από τον συναξαριακό Βίο σύμφυση του ονόματος και κατά συνέπεια της προσωπικό-

1. PG 65, 304.

2. Πρόκειται για μοναχούς του κύκλου του Αμμωνίου και του Ευαγρίου, που θεωρούνται ως ύστατοι οπαδοί του Ωριγενισμού, πρβλ. A. Guillaumont, Εισαγωγή στον Λόγο Πρακτικό του Ευαγρίου (= Evagre, *Traité pratique ou le moine*, I, Παρίσι 1974 [= SC 170]), σελ. 26-28.

3. C.- A. Williams, *Oriental Affinities of the Legend of the Hairy Anchorite II*, Urbana 1926. Πρβλ. τα σχόλια και τις προσθήκες του P. Peeters, An. Boll. 47 (1929), σελ. 138-141 και της Denise Papachryssanthou, *La Vie ancienne de saint Pierre l'Athonite*, An. Boll. 92 (1974), σελ. 45 και υποσ. 2. Εκτός από τις αγιολογικές πηγές αντιστοιχία της εμφάνισης του Μάρκου, αλλά και των δασύτριχων αναχωρητών γενικά, επισημαίνω στον Ψευδοκαλλισθένιο Βίο του Αλεξάνδρου (παραλλαγή Α' = *Vetusta*, Βιβλίο Γ' 37, έκδ. Kroll, σελ. 106), όπου γίνεται λόγος για δασείς Γυμνοσοφιστές, οι οποίοι επιπλέον είναι Ιχθυοφάγοι, όπως ο Μάρκος (στ. 175 και 185).

τητας του Μάρκου μοναχού με τον Μακάριο Αλεξανδρείας, καθώς και ο ιδιότυπος «μαγικός» τρόπος επιβίωσης του Μάρκου του Βίου μας¹, οδηγούν στην υπόθεση ότι δεύτερο, μυθοπλαστικό πρότυπο αποτελούν οι Μάκαρες, οι αιωνόβιοι ιεροφάντες, των οποίων η φυσική υπόσταση αντικατοπτρίζει την ψυχική δύναμη. Η φιλολογική παρουσία των Μακάρων, γνωστών από την *Expositio totius Mundi et Gentium*², ανιχνεύεται στο μυθιστόρημα του Αλεξάνδρου³, αλλά και στους Γυμνοσοφιστές κειμένων αγιολογικού τύπου, όπως το όραμα του Ζωσίμου⁴ ή το σχετικό έργο του Παλλάδιου⁵.

Ο χώρος της δράσης τοποθετείται στην Αίγυπτο. Εδώ, ο ανώνυμος συγγραφέας του Βίου συναντά τον Σεραπίωνα, που την εποχή της αφήγησης φαίνεται εγκατεστημένος στην εσωτέρα (—'Ανω) Αίγυπτο (στ. 3-4). Σε προγενέστερη περίοδο της ζωής του, όταν δηλαδή σύμφωνα με την ασκητική πρακτική μαθήτευε κοντά σε γνωστούς πνευματικούς πατέρες, ο Σεραπίων έζησε ένα διάστημα στο κελί του αββά Ιωάννη (στ. 5). Στις συλλογές Γερωνικών αναφέρονται οκτώ ασκητές που έφεραν το όνομα Σεραπίων. Στον αριθμό αυτό προσθέτουμε τον Σεραπίωνα ή Σαραπαμών, μαθητή του αγίου Αντωνίου και συγγραφέα ενός Βίου του Μακαρίου Αιγυπτίου⁶. Στην κοινότητα της Σκήτης, εξάλλου, ζούσε και ο Ιωάννης, που σύμφωνα με το Λαυσαικό διαδέχθηκε τον Μακάριο Αιγύπτιο στα καθήκοντα του πρεσβυτέρου⁷. Ωστόσο, την ίδια εποχή ο έγκλειστος αναχωρητής Ιωάννης Λυκοπολίτης ασκείται στη Θηβαΐδα, στα όρια δηλαδή της Κάτω με την 'Ανω Αίγυπτο⁸. Αν, λοιπόν, το επίθετο «μέγας» που φέρει στον Βίο του Μάρκου ο αββάς Ιωάννης (στ. 5) οφείλεται στην ανάμνηση του Λυκοπολίτη τον καιρό της απομόνωσης

1. Βλ. Κείμενο, στ. 169-187.

2. έκδ. J. Rougé, Παρίσι 1966 (— SC 124).

3. Το εκτενέστερο χωρίο παραδίδεται από την διασκευή ε, κεφ. 31 (= Βίος Αλεξάνδρου του βασιλέως Μακεδόνων, έκδ. J. Trunpf, Στουτγάρδη 1974, σελ. 108-112). Η διασκευή χρονολογείται από τον εκδότη στα τέλη του 7ου ή στις αρχές του 8ου αιώνα (ό.π., σελ. xvii-xviii).

4. Έκδ. J. H. Charlesworth, *The History of the Rechabites*, 1 Chico Ca. 1982.

5. Παλλάδιου, Διήγησις εις τον βίον των Βραγχμάνων, έκδ. J. Duncan M. Derrett, *Palladius De Vita Bragmanorum narratio alias, Palladii De Gentibus Indiae et Bragmanibus commonitorii necnon Arriani opusculi versio ornatior*, *Classica et Mediaevalia* 21 (1960), σελ. 100-135. Πρβλ. B. Berg, *The Letter of Palladius on India*, *Byzantion* 44 (1974), σελ. 6-16.

6. Λαυσαικό, έκδ. Butler I, *Texts and Studies* VI. 1., 1898, σελ. 220.

7. Λαυσαικό, κεφάλαιο 17 (= Butler II, σελ. 44).

8. Λαυσαικό, κεφ. 35, σελ. 100-106 και A.-J. Festugière, *Historia Monachorum in Aegypto*, Βρυξέλλες 1961 (— Subs. Hag. 34), σελ. 9-35. Σημειώνουμε ότι ο Ιωάννης Λυκοπολίτης θεωρείται από τους συγχρόνους του ως ο σημαντικότερος ασκητής (Λαυσαικό, σελ. 212).

του Σεραπίωνα στην Άνω Αίγυπτο, οι γεωγραφικές ενδείξεις του πρώτου μέρους του κειμένου μας οδηγούν στον εντοπισμό της κέλλας του πνευματικού πατέρα του, Ιωάννη, στην Κάτω Αίγυπτο, στην περιοχή της κελλιωτικής κοινότητας της Σκήτης. Έτσι, η πορεία του από το κελλί του Ιωάννη στην Αλεξάνδρεια (στ. 24-28) υποδηλώνει πιθανότατα τη διαδρομή Σκήτη-έρημος-Αλεξάνδρεια.

Τα αναγνωρίσιμα γεωγραφικά σημεία του κειμένου περιορίζονται σ' αυτό το πρώτο τμήμα της πορείας του Σεραπίωνα προς τον Μάρκο. Το δεύτερο μέρος, από την Αλεξάνδρεια προς το όρος Θράκη (στ. 39-55) αποτελεί διηγηματική έκφραση της ασκητικής δοκιμασίας, κοινό τόπο ασκητικών και ψυχωφελών διηγήσεων¹. Το καλύτερο δείγμα αφηγηματικής επεξεργασίας του μοτίβου περιέχεται στον Βίο του Παύλου του Θηβαίου, που η ελληνική παραλλαγή του χρονολογείται στο δεύτερο τρίτο του 4ου αιώνα². Όπως ο Σεραπίων έτσι και ο άγιος Αντώνιος διασχίζει την έρημο, όπου αντιμετωπίζει τους αντικατοπτρισμούς και τις συνεχείς μεταμορφώσεις του διαβόλου³. Στον Βίο του Μάρκου η περιγραφή είναι πιο λιτή, ωστόσο και εδώ η αφήγηση της πορείας διακόπτεται από υπερφυσική παρουσία, την εμφάνιση των «αγίων ανδρών», αρωγών του Σεραπίωνα (στ. 45-54)⁴. Ας σημειώσουμε όμως τη μερική σύμπτωση της οικονομίας του ασκητικού λόγου με την περιβάλλουσα πραγματικότητα: από την Κάτω Αίγυπτο ως την Αιθιοπία, που σύμφωνα με τη γεωγραφία της εποχής καλύπτει τον χώρο από την Ερυθρά θάλασσα ως την Μαυριτανία, εξαπλώνεται η μεγάλη έρημος της Αιγύπτου. Στις παρυφές της τοποθετούνται δύο σημεία φορτισμένα από την παρουσία σημαντικών ασκητικών μορφών.

Ο Αντώνιος πορεύεται προς τον άγιο Παύλο, τον πρώτο ασκητή της ερήμου, που κατέφυγε στο όρος κατά την περίοδο των διωγμών του Δεκίου⁵. Το όρος αυτό, τόπος προσκυνήματος και άσκησης σε ανάμνηση του Παύλου, βρίσκεται στην ανατολική ακτή της Αιγύπτου⁶. Σε διαμετρικά αντίθετο σημείο τοποθετείται ο τόπος, όπου εξορίσθηκαν από τον Ιουλιανό οι άγιοι Ευ-

1. Αποφθέγματα Πατέρων, PG 65, 104-105, 177, 260, 268.— Θεοδωρήτου Κύρρου, Φιλόθεος Ιστορία, έκδ. P. Canivet - Alice Leroy-Molinghen, Παρίσι 1977 (= SC 234), σελ. 202 και 348.

2. F. Nau, *Le texte grec original de la Vie de saint Paul de Thèbes*, An. Boll. 20 (1901), σελ. 149.

3. Βίος Παύλου του Θηβαίου, έκδ. F. Bidez, *Deux versions grecques de la Vie de Paul de Thèbes*, Γάνδη 1900, σελ. 12-17.

4. Δύο άγιοι πατέρες μνημονεύονται ως συνοδοί κατά την οραματική διαδικασία· βλ. Christine Angelidi, *La version longue de la Vision du moine Cosmas*, An. Boll. 101 (1983), σελ. 94 και υποσ. 12.

5. Βίος Παύλου του Θηβαίου, σελ. 4-8.

6. Λαυσαϊκό, σελ. xcvi.

γένιος και Μακάριος. Το ελληνικό κείμενο του Βίου τους μνημονεύει ως χώρο της ιεραποστολικής και θαυματουργικής δράσης τους την πόλη Δινδόνα της Μαυριτανίας¹. Στις αναγραφές όμως του Ιερώνυμου, ο τόπος εξορίας προσδιορίζεται ως: in Tracia civitate Gildoba natale Iuli². Η ομοιότητα του τοπωνυμίου με το όρος, όπου ζούσε ο αναχωρητής Μάρκος είναι σημαντική, ωστόσο, ενώ η περιοχή εξορίας βρίσκεται στον ορεινό σχηματισμό μεταξύ Σαχάρας και Κυρηναϊκής, το όρος του Βίου μας περιγράφεται ως παραθαλάσσιο και ιδιαίτερα απόκρημνο (στ. 57-60). Είναι, λοιπόν, πιθανό, ο συγγραφέας του κειμένου να ονομάζει Θράκη το όρος του Μάρκου σε ανάμνηση του χώρου εξορίας χριστιανών από τον ειδωλολάτρη Ιουλιανό, να το τοποθετεί όμως στην κατεύθυνση του όρους του Παύλου, αλλά στο ανατολικότερο δυνατό σημείο της περιοχής, που καλύπτεται από τον γενικό γεωγραφικό όρο Αιθιοπία. Υπακούοντας, πιθανότατα, σε μιαν τάση υπέρβασης του αναχωρητικού προτύπου του Παύλου, και κατά συνέπεια της ασκητικής δοκιμασίας του Αντωνίου, ο ανώνυμος βιογράφος του Μάρκου προσδιορίζει τη θέση του χώρου άσκησης του ήρωά του ως εξής: ἐπέκεινα τοῦ ἔθνους τῶν Χετταίων Αἰθιοπίας (στ. 2), εἰς τὰ μέρη Αἰθιοπίας ἐν τῇ μεγάλῃ θαλάσῃ τοῦ ἔθνους τῶν Χετταίων (στ. 32-33). Οι γεωγραφικές αυτές συντεταγμένες οδηγούν στην Ευδαίμονα Αραβία και ειδικότερα στο βασίλειο των Ομηριτών ή Σαβαίων, απογόνων, σύμφωνα με την παράδοση, της Χεττούρας, συζύγου του Αβραάμ³. Οι Ομηρίτες, έθνος φυλετικά και θρησκευτικά συγγενές προς τους Σημίτες της Παλαιστίνης, γνωρίζουν τον χριστιανισμό ήδη από τα μέσα του 4ου αιώνα, ωστόσο η προσχώρησή τους στη νέα θρησκεία συντελείται μαζικά στις αρχές του 6ου, οπότε το βασίλειο καταλαμβάνεται από τους Αιθίοπες⁴. Έτσι, δημιουργείται ενιαίο χριστιανικό κράτος στις ακτές της Ερυθράς και τα παράλια της Νότιας Αραβίας και της ανατολικής Αφρικής (= θάλασσα των Χετταίων). Η σύμφυση λοιπόν, από τον ανώνυμο συντάκτη του Βίου των Χετταίων-Ομηριτών με τους Αιθίοπες είναι δυνατό να οφείλεται στα πραγματικά γεγονότα και να διατηρεί την ανάμνηση της πρώτης προσπάθειας εκχριστιανισμού των εβραίων κατοίκων της νοτίου Αραβίας. Παράλληλα, εξυ-

1. Βίος των αγίων Ευγενίου και Μακαρίου, έκδ. F. Halkin, *La passion grecque des saints Eugène et Macaire*, An. Boll. 78 (1960), σελ. 49.

2. B. de Gaiffier, *Les martyrs Eugène et Macaire morts en exil en Maurétanie*, An. Boll. 78 (1960), σελ. 25.

3. Φιλοστόργιος, *Εκκλησιαστική Ιστορία* III. 3 (έκδ. J. Bidez - F. Winkelmann, Βερολίνο 1981 [— Griechische Christliche Schriftsteller]. σελ. 32): τοὺς πάλαι Σαβαίους, νῦν δὲ Ὀμηρίτας καλουμένους ἔστι δὲ τὸ ἔθνος τῶν ἐκ Χεττοῦρας τῷ Ἀβραάμ γενομένων.

4. Joëlle Beaucamp - Ch Robin, *Le Christianisme dans la péninsule arabique d'après l'épigraphie et l'archéologie*, Travaux et Mémoires 8 (1981), σελ. 45-47.— I. Shahîd, *Byzantium and the Arabs in the 4th century*, Washington 1984, σελ. 93.

πηρετείται η διηγηματική οικονομία του κειμένου, καθώς ο χώρος άσκησης του Μάρκου τοποθετείται στην πιο άγνωστη, και μυθική ανατολική περιοχή του χριστιανικού κόσμου¹.

Στην ονοματολογία, λοιπόν, και στη δραστηριότητα των προσώπων του Βίου αναγνωρίζουμε στοιχεία από γνωστές φυσιογνωμίες του αιγυπτιακού μοναχισμού. Έτσι, ο Σεραπίων, ο Ιωάννης και ο Μάρκος, φέρουν ονόματα σε κοινή χρήση στο δεύτερο μισό του 4ου αιώνα και, σε επίπεδο προσωπογραφικής σύνθεσης, συνδέονται με τον άγιο Αντώνιο, τον Μακάριο Αιγύπτιο και τον Παύλο Θηβαίο. Η προσπάθεια, όμως, του ανώνυμου συντάκτη να εντάξει το έργο του στην ηρωική αυτή εποχή του μοναχισμού δεν αρκείται στα πρόσωπα του Βίου. Από την αγιολογική επικαιρότητα της ίδιας εποχής (350-400), ο συγγραφέας διατηρεί την ανάμνηση των διωγμών του Ιουλιανού μέσα από την ονομασία του τόπου άσκησης του Μάρκου, αλλά και την αθηναϊκή καταγωγή του². Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά δεν αποτελούν βάση για τη χρονολόγηση του κειμένου μας. Πράγματι, ο συμπληρωματικός χαρακτήρας των προσώπων, η χαλαρή γεωγραφική περιγραφή και η αόριστη μνεία αντιπαράθεσης του ορθόδοξου χριστιανισμού προς τις ειδωλολατρικές πρακτικές είναι δυνατό να οδηγήσουν σε μεταγενέστερη χρονολόγηση του κειμένου. Σημειώνουμε ότι η κατηγορία της ειδωλολατρίας βαρύνει τους εικονομάχους αυτοκράτορες και χαρακτηρίζει την αυτοκρατορική πολιτική ως την αναστήλωση των εικόνων. Άλλωστε, ήδη κατά την κρίσιμη περίοδο του 8ου αιώνα συντάσσονται αγιολογικά κείμενα, που αναφέρονται σε ιερά πρόσωπα παλαιότερων εποχών³.

Μεταξύ των δύο σημαντικών Βίων του δεύτερου μισού του 4ου αιώνα, δηλαδή τον Βίο του Αντωνίου και τον Βίο του Παύλου, ο συγγραφέας επιλέγει ως αφηγηματικό πρότυπο τον δεύτερο⁴. Έτσι, συμπληρώνει το ζεύγος Αντώ-

1. Τον «μυθικό» χαρακτήρα αυτής της γεωγραφίας πιστοποιούν: 1. η έμμεση παραδοχή ότι η θάλασσα των Χετταίων ταυτίζεται με τον Ωκεανό, όπως άλλωστε μαρτυρεί και ο Φιλοστόργιος, ό.π.: *τὴν δὲ χώραν μεγάλην τε Ἀραβίαν καλεῖσθαι ... καθήκειν δὲ ἐπὶ τὸν ἐξωτάτω Ὠκεανόν*. Ο Ωκεανός περιβάλλει όλη την οικουμένη (πρβλ. τις παρατηρήσεις της Wanda Wolska-Conus στην έκδοση της Χριστιανικής Τοπογραφίας του Κοσμά Ινδικόπλεϋστη, τόμ. Γ' [= SC 141], σελ. 332, σημ. 29¹). 2. η αναγωγή στη βασιλίςσα του Σαβά (Φιλοστοργίου, ό.π.: *ἐξ ἧς καὶ ἡ βασιλὶς ὡς τὸν Σολομῶντα παραγεγόνει*).

2. Η Αθήνα είναι το κέντρο του ελληνισμού που προσπάθησε να ανασυστήσει ο Ιουλιανός. Πρβλ. τους στίχους 127-133 του Βίου του Μάρκου αλλά και τον διάλογο Αντωνίου Παύλου (Βίος Παύλου του Θηβαίου, σελ. 20).

3. Βλ. τα παραδείγματα που αναφέρει ο Š e v č e n k o, *Hagiography*, σελ. 113.

4. Στις δομικές ομοιότητες μεταξύ των δύο Βίων προσθέτουμε: 1. το πρόβλημα της ειδωλολατρίας (βλ. παραπάνω υποσ. 21), 2. τη χρήση του κοινού τόπου: τροφή από τον ουρανό (Βίος Μάρκου στ. 183-186 και Βίος Παύλου, σελ. 20). 3. την οπτασία των αγγέλων κατά το θάνατο των αναχωρητών (Βίος Μάρκου, στ. 261-270, και Βίος Παύλου σελ. 26).

νιος - Παύλος με το ζεύγος Σεραπίων - Μάρκος, σε μια προσπάθεια ίσως ανάδειξης ενός κοινού τύπου αναχωρητισμού και καταθέτει το κείμενό του, γραμμένο σε χαμηλό ύψος και σε προφορικό, ευθύ λόγο, ως απάντηση στην χριστιανική εγκωμιαστική ρητορική που εγκαινιάζεται από τον Αθανάσιο.

Ο Βίος αποτελεί μια σπάνια περίπτωση ελληνόγλωσσου αγιολογικού κειμένου με αυτοτελή κυκλοφορία, μολοντί έχει συνταχθεί σύμφωνα με τους μορφολογικούς κανόνες των Γεροντικών¹. Πράγματι, στον Βίο, όπως και στα Γεροντικά, καταγράφονται ορισμένα μόνο γεγονότα από τη ζωή του αφηγητή και του βιογραφούμενου. Ακόμη, η εξιστόρηση των στιγμιότυπων από τη ζωή και τον θάνατο του Μάρκου πλαισιώνονται από την ολοκληρωμένη νοηματικά και διηγηματικά αφήγηση της οδοιπορίας του Σεραπίωνα. Το κείμενο διαρθρώνεται, λοιπόν, σε δύο επίπεδα, που εκτυλίσσονται παράλληλα, τέμνονται και στιγμιαία συγχωνεύονται. Ο διηγηματικός αυτός τύπος, της αφήγησης μέσα στην αφήγηση, συναντάται συχνά στα Γεροντικά, σπανιότατα όμως στις αγιολογικές εγκωμιαστικές βιογραφίες².

Η διαχρονική ασκητική επικαιρότητα του κειμένου, που τεκμηριώνεται από τη χειρόγραφη κυκλοφορία του, οφείλεται στην σχηματικότητα της διήγησης. Συνοπτικά, ο Βίος περιέχει τις ακόλουθες νοηματικές ενότητες:

α. Ο αββάς Σεραπίων βρίσκεται στο κελλί του αββά Ιωάννη, όπου ονειρεύεται ότι δύο άγγελοι τον πληροφορούν για τον επικείμενο θάνατο του αναχωρητή Μάρκου.

β. Ο Σεραπίων πορεύεται στην έρημο, αναζητώντας τον Μάρκο. Κινδυνεύει από την δίψα και σώζεται από τους δύο αγγέλους, που τον οδηγούν προς τον τόπο άσκησης του Μάρκου.

γ. Ο Σεραπίων φθάνει σε ένα απόκρημνο, έρημο και παραθαλάσσιο βουνό, όπου οραματίζεται αγγέλους να δοξολογούν τον Μάρκο.

δ. Ο Σεραπίων συναντά τον Μάρκο, τριχωτό αναχωρητή, που του αφηγείται την ιστορία του και μοιράζεται μαζί του το φαγητό που ετοιμάζουν άγγελοι.

ε. Ο Σεραπίων και ο Μάρκος προσεύχονται. Σε όραμα, ο Σεραπίων βλέπει τη ψυχή του Μάρκου να οδηγείται στον ουρανό.

ς. Ο Σεραπίων κηδεύει τον Μάρκο και με τη βοήθεια των δύο αγγέλων επιστρέφει στο κελλί του αββά Ιωάννη.

Η γραμμική διάταξη της αφήγησης είναι φανερή. Απλοποιώντας το παραπάνω σχήμα καταλήγουμε στην σειρά:

1 Παράλληλα με τις γεροντικές διηγήσεις κυκλοφορούν οι άρτιοι εγκωμιαστικοί Βίοι των αγίων, όπως ο Βίος του αγίου Αντωνίου, PG 26, 835-977.

2. Στις βιογραφίες, σύμφωνα με το ρητορικό σχήμα, πλήρης είναι μόνον η καταγραφή του βίου και της πολιτείας του βιογραφούμενου. Τα δευτερεύοντα πρόσωπα ενδιαφέρουν τους συγγραφείς μόνο σε σχέση με το κύριο.

- κατάσταση ηρεμίας (= ύπνος του Σεραπίωνα)
- αναγγελία και εντολή (= οι άγγελοι ζητούν από τον Σεραπίωνα να επισκεφθεί τον ετοιμοθάνατο Μάρκο)
- πορεία (= ο Σεραπίων οδοιπορεί στην έρημο)
- εμφάνιση του δωρητή (= οι άγγελοι σώζουν τον Σεραπίωνα και του υποδεικνύουν τον δρόμο που οδηγεί στον Μάρκο)
- δοκιμασία (= άνοδος του Σεραπίωνα στο έρημο βουνό)
- συνάντηση (= ο Σεραπίων συναντάται με τον Μάρκο)
- εκτέλεση της εντολής (= ο Σεραπίων παρίσταται στις τελευταίες στιγμές του Μάρκου και κηδεύει το άψυχο σώμα)
- επιστροφή (= ο Σεραπίων μεταφέρεται από το έρημο όρος στο κελλί του Ιωάννη)

Με βάση τον ίδιο στοιχειώδη τύπο αφήγησης, που αποτελεί τον πυρήνα κάθε παραμυθιού, έχουν συνταχθεί οι ανεκδοτολογικές διηγήσεις και το μεγαλύτερο μέρος των ασκητικών διηγήσεων.

Η απλότητα της γραμμικής αφήγησης αναιρείται ενμέρει από δύο ιδιοτυπίες του κειμένου:

1. Την ευρύτατη χρήση διαλόγου, που καθορίζει συχνά την εξέλιξη της δράσης (πρβλ. ενότητες¹ II, III, V, XII, XIII). Έτσι, από τις 19 ενότητες του Βίου ως διηγηματικές ή αφηγηματικές είναι δυνατό να θεωρηθούν μόνον οι IV, VI, VIII, XI, XVII, οι οποίες άλλωστε λειτουργούν ως σύνδεσμοι μεταξύ ενοτήτων δράσης ή αλλαγής κατάστασης. Σημειώνουμε επίσης την ιδιαίτερη χρήση των μετοχών σε κομβικά σημεία, όπου η κίνηση είναι απαραίτητο συμπλήρωμα στη σκηνική επένδυση του λόγου: στ. 7 *δείξαντες*, στ. 20 *προσεγγίσας*, στ. 46 *στάντες*, στ. 52 *υποδείξαντες*, στ. 62 *καταβαίνοντας*, στ. 154 *αναβλέψας*, στ. 155 *τύψας*, στ. 168 *στραφείς*, στ. 179 *άπλωθεΐσαν*, στ. 258 *κλινάντων*, στ. 268 *παρελθούσης*, στ. 269 *έκταθείσης*.

2. Την διαδοχική εισαγωγή αφηγητών:

- ο συγγραφέας-αφηγητής εισάγει τη διήγηση (ενότητα I)
- ο Σεραπίων αφηγείται την περιπέτειά του (ενότητα II κε.)
- μετάθεση του κύριου προσώπου της διήγησης από τον Σεραπίωνα στον Μάρκο (ενότητα IX-XV).

Η αλλαγή προσώπου προσδιορίζει τρεις κύκλους αφήγησης. Τα όρια του πρώτου συμπίπτουν με το εύρος του Βίου, την καταγραφή δηλαδή του ανώνυμου συγγραφέα, Ο δεύτερος ομόκεντρος κύκλος περιλαμβάνει τη μικρότερη, θεωρητικά τουλάχιστον έκτασης διήγηση του Σεραπίωνα, που εμπεριέχει ως

1. Ο χωρισμός του κειμένου σε ενότητες διευκολύνει την κατανόηση της δράσης. Οι ενότητες παρακολουθούν την εξέλιξη της διήγησης του Σεραπίωνα και καθιστούν εμφανή την αφηγηματική τεχνική, δηλαδή την διάρθρωση σε διαδοχική σειρά «πλάνων».

τρίτο κύκλο την αφήγηση του Μάρκου, κεντρικού προσώπου των τριών κύκλων. Η εναλλαγή των προσώπων φωτίζει διαδοχικά κατά την εξέλιξη της δράσης κάθε επιμέρους κύκλο.

Ο Βίος του Μάρκου εκδόθηκε για πρώτη φορά στα Acta Sanctorum. Ο εκδότης βασίστηκε σε ένα μόνο χειρόγραφο, τον S. Το κείμενο παραδίδεται από 25 χειρόγραφα που χρονολογούνται μεταξύ του 12ου και του 19ου αιώνα. Για την κριτική έκδοση του κειμένου χρησιμοποίησα τα χειρόγραφα της περιόδου από τον 12ο ως τον 15ο αιώνα· οι νεότεροι κώδικες δεν προσφέρουν αναγνώσεις χρήσιμες για την αποκατάσταση του κειμένου.

P Parisinus Graecus 1547, a. 1286, φφ. 249v-258¹ (= Auct. 1041)

M Marcianus Graecus III 12 (coll. 1267) olim Nanianus CCXXXVI, a. 1467, φφ. 396v-401v² (= F. Boll. 1041)³

O Oxon. Bodl. Cromwell 18, 13ου αι., φφ. 245-251⁴ (= BHG 1041d)

S Parisinus Suppl. Graecus 702, 15ου αι., φφ. 118-122v⁵ (= F. Boll. 1039)

Q Panteleimonensis 114 (5620), 15ου αι., φφ. 95-102v⁶ (= F. Boll. 1039)

II Hierosolymitanus S. Sepulchri 66, 15ου αι., φφ. 324-333v⁷ (= F. Boll. 1039)

L Lond. Br. Mus. Addit. 24375, 14ου αι., φφ. 142v-208v⁸ (= F. Boll. 1039)

1. F. Halkin, *Manuscripts grecs de Paris. Inventaire hagiographique*, Βρυξέλλες 1968 (= Subs. Hag. 44), σελ. 206. Στο φύλλο 258 η ακόλουθη σημείωση: Ἐπληρώθη ὁ παρὼν βιβλος ἡ μὲν μαρτίῳ ἰνδικτιῶνος γ' ἔτους ψηθ' ἡ Οἱ δὲ ἀναγινώσκοντες ταύτην ἡ εὐχεσθὲ μοι διὰ τὸν Κύριον ὅπως ἡ λάβω ἡφεσιν τῶν ἐπταισμάτων ἡ ὧν ἐν κόσμῳ ἡμαρτον ἡ βροτὸς ὑπάρχων ἡ τῷ συντελεσθῇ τῶν καλῶν, θεῶ, χάρις

2. E. Mioni, *Bibliothecae Divi Marci Codices Graeci Manuscripti I/II*, Ρώμη 1972, σελ. 188.

3. F. Boll. = Fichier des Bollandistes. Τη δυνατότητα πρόσβασης και μελέτης στη βιβλιοθήκη των Βολλανδιστών (Φεβρουάριος 1987) οφείλω στην αμέριστη συμπαράσταση του αείμνηστου πατέρα François Halkin στις αγιολογικές ερευνητικές προσπάθειές μου.

4. C. Van de Vorst - H. Delehay, *Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum, Germaniae, Belgii, Angliae*, Βρυξέλλες 1913 (= Subs. Hag. 13), σελ. 326.

5. Halkin, *Manuscripts de grecs Paris*, σελ. 82 — Πρβλ. H. Oumont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, Παρίσι 1883, σελ. 294.

6. Σ. Λάμπρου, *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων*, τόμος Β', Cambridge 1900, σελ. 294-44.

7. Α. Παπαδόπουλος - Κεραμέως, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τόμος Α', Περτρούπολη 1891, σελ. 154.

8. M. Richard, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs des fonds Sloane Additional, Egerton, Cottonian et Stowe du British Museum*, Παρίσι 1952, σελ. 44.

- I Iviron 408 (4528), 12ου-13ου αι. (χρονολόγηση Bollandistes) 14ου αι.
(χρονολόγηση Λάμπρου), φφ. 143-154¹ (= F. Boll. 1039)
A Athenensis 513, 13ου αι., φφ. 253v-254v² (= F. Boll. 1041y)
R Parisinus gr. 1034, 15ου αι., φφ. 33-51v³ (= F. Boll. 1039)
U Parisinus Graecus 1093, 14ου-15ου αι., φφ. 207-216⁴ (= BHG 1040)

Η αντιβολή των χειρογράφων κατέληξε στην καταχώρηση των μορφών του κειμένου σε τρεις οικογένειες⁵. Η πρώτη (= α) περιλαμβάνει τα χειρόγραφα P και M, η δεύτερη (= β) τα χειρόγραφα O, S, Q, H και η τρίτη (= γ) τα χειρόγραφα L, I, A, R, U. Κριτήριο για την ταξινόμηση των χειρογράφων σε οικογένειες αποτελέσαν: 1. οι ομοιότητες των γραφών, 2. οι παρεμβολές φράσεων και χωρίων ή αντίστροφα οι παραλείψεις, που δεν εξυπηρετούν την οικονομία του κειμένου (βλ. κρ. υπόμνημα, στ. 171, 180, 181, 205, 214, 223, 269, 300 κε.). Θεωρώ ότι η οικογένεια α διασώζει την πλησιέστερη προς την αρχική μορφή του κειμένου. Πράγματι, το κείμενο της α είναι το αρτιότερο από άποψη διηγηματικής διάρθρωσης (βλ. π.χ. κριτικό υπόμνημα, στ. 6), ενώ η «μοναστικού» τύπου κατακλείδα του κειμένου, που παραδίδεται από χειρόγραφα των οικογενειών β και γ αποτελεί προφανώς μεταγενέστερη προσθήκη στον αρχικό Βίο, ο οποίος τηρεί τους διηγηματικούς κανόνες της «γεροντικής» αφήγησης. Στα παραπάνω, μορφολογικά, κριτήρια επιλογής προσθέτω τις ακόλουθες επιμέρους γραφές της οικογένειας α, που, νομίζω, συνηγορούν στην αρχαιότητα του κειμένου: στ. 5, 6, 15, 42, 51, 58, 70, 115, 137, 172, όπου οι αναγνώσεις χειρογράφων των οικογενειών β και γ μαρτυρούν μεταγενέστερη, «λόγια», επεξεργασία του αρχικού, απλούστερου Βίου. Ένας αριθμός παραλείψεων της οικογένειας α συμπληρώνεται, όπου αυτό θεωρήθηκε απαραίτητο για την αποκατάσταση της διηγηματικής αρτιότητας του κειμένου, από τις αναγνώσεις χειρογράφων των άλλων οικογενειών (στ. 28, 128). Σε δύο σημεία, στ. 19-21 και 78-81, η ροή του λόγου, όπως παραδίδεται από το κείμενο της μορφής α, διασπάται με τη μετάθεση του προσώπου της αφήγησης. Στην πρώτη περίπτωση, οι γραφείς παρασύρονται, προφανώς, από τη διατυπωμένη σε τρίτο πρόσωπο εισαγωγή του κειμένου (στ. 3). Αντίθετα, η αποστροφή του Μάρκου προς το σώμα του, ένδειξη της ασκητικής του απάθειας, όπως διατυπώνεται στον μονόλογο των στίχων 71-89, παρανοείται από τους γραφείς, που μεταθέτουν τη διήγηση από το τρίτο πρόσωπο στο πρώτο. II

1. Λάμπρου, *Κατάλογος*, σελ. 143.

2. Ι. καὶ Α. Σακκελίωτος, *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, Αθήνα 1892, σελ. 101.

3. Halkin, *Manuscripts grecs de Paris*, σελ. 105.

4. Halkin, *Manuscripts grecs de Paris*, σελ. 112.

5. Για τις παρατηρήσεις και τις υποδείξεις του εκφράζω και από τη θέση αυτή τις θερμές ευχαριστίες μου στον καθηγητή Α. Καρπόζηλο.

αποκατάσταση του κειμένου στηρίχθηκε, για τους στίχους αυτούς, σε αναγνώσεις που μαρτυρούνται από τις άλλες οικογένειες ή μεμονωμένα χειρόγραφα.

Ως βάση για την έκδοση του κειμένου επέλεξα τη μορφή που παραδίδει το χειρόγραφο P, που παρέχει καλύτερες αναγνώσεις (πρβλ. στ. 41, 49, 57, 122, 277).

Σημείωση: Ο χρόνος της αφήγησης.

Στους στίχους 16-18 οι άγγελοι ανακοινώνουν στον Σεραπίωνα ότι ο Μάρκος πρόκειται να πεθάνει σε σαράντα μέρες και τον παροτρύνουν να τον επισκεφθεί. Ο Σεραπίων αναχωρεί από το κελλί του αββά Ιωάννη και ξεκινά την πορεία του που καλύπτει ακριβώς το χρονικό διάστημα των σαράντα ημερών: από το κελλί του Ιωάννη ως την Αλεξάνδρεια ο Σεραπίων οδοιπορεί επί πέντε ημέρες (στ. 25). Η πορεία του στην έρημο διαρκεί 27 ημέρες (στ. 39 και 55), περιπλανάται στο όρος επί 7 ημέρες (στ. 60) και συναντά τον Μάρκο το βράδυ της 39ης ημέρας (στ. 61). Η συνάντησή τους καλύπτει τη νύχτα και λήγει στη διάρκεια της 40ής ημέρας (στ. 134), όταν οι άγγελοι μεταφέρουν την ψυχή του Μάρκου στον ουρανό. Ωστόσο, η διάρκεια των 40 ημερών προσδιορίζεται στο όνειρο του Σεραπίωνα (στ. 6), αποτελεί δηλαδή μιάν ένδειξη χρόνου μέσα στο όραμα. Παρατηρούμε ακόμη ότι στο κείμενο δεν είναι απόλυτα σαφές, αν η πορεία του Σεραπίωνα τοποθετείται στην πραγματικότητα ή αν πρόκειται για οραματική διαδικασία. Έτσι, η εμφάνιση των αγγέλων σημαίνει ίσως την αναγγελία του σωματικού θανάτου του Μάρκου και ο αριθμός των 40 ημερών το διάστημα, που κατά τεκμήριο μεσολαβεί μεταξύ του σωματικού θανάτου και της ανόδου της ψυχής προς τον ουρανό.

Βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μάρκου τοῦ Ἀθηναίου, ἀσκήσαντος ἐν τῷ 249^v ὄρει τῆς Θράκης, τῆς οὐσῆς ἐπέκεινα τοῦ ἔθνους τῶν Χετταίων Αἰθιοπίας.

I. Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Σεραπίων, ὁ ὑπάρχων ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ ἐρήμῳ τῆς Αἰγύπτου, λέγων οὕτως· ὅτι:

II. Ὅντος μού ποτε πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην, τὸν μέγαν γέροντα, μιᾷ 5
τῶν νυκτῶν καθεύδοντός μου ὄρῶ κατ' ὄναρ ὅτι παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν
δύο ἀσκηταί. Καὶ εὐλογηθέντες ὑπ' αὐτοῦ εἶπον αὐτῷ δείξαντές με: «Ὁ
ἀββᾶς Σεραπίων ἐστὶν οὗτος;» Λέγει ὁ εἰς τῷ ἑτέρῳ: «Ναί, ἀλλ' ἀνα-
στάντες εὐλογηθῶμεν ὑπ' αὐτοῦ». Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης: «Ἐά-
σατε αὐτὸν ἀναπαύσασθαι ὀλίγον· ἀρτίως γὰρ παρεγένετο ἐκ τῆς ἐρήμου 10
καὶ πάνν ἐστὶ κατάκοπος». Λέγουσιν αὐτῷ ἐκεῖνοι: «Πόσος καιρὸς ἐστὶ
ἂν οὗ κοπιᾷς ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ καὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Μάρκον, τὸν ὄντα
ἐν τῷ ὄρει τῆς Θράκης Αἰθιοπίας, οὐκ εἰσῆλθες; Ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς ἀσκη-
ταῖς ἀπάσης τῆς ἐρήμου οὐκ ἔστιν κατ' αὐτὸν ἕτερος. Ὑπάρχει γὰρ ὁ
γέρον ἐκατὸν τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἐνενήκοντα πέντε χρόνους ἔχει ἐξ ὅτου 15
ἄνθρωπον οὐκ ἐθεάσατο. Καὶ διὰ ἡ τεσσαράκοντα ἡμερῶν παραγίνονται 250
οἱ ἄγιοι πατέρες, οἱ ὄντες ἐν χώρᾳ τῶν ζώντων καὶ παραλαμβάνουσιν
αὐτὸν μεθ' ἐαυτῶν».

III. Καὶ ταῦτα εἰπόντων αὐτῶν ἔξυπνος ἐγενόμην. Καὶ ἰδὼν οὐδεὶς λοι-
πὸν ἦν πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην. Ὡς καὶ προσεγγίσας εἶπον, ἅπερ κατ' 20
ὄναρ ἐώρακα. Αὐτὸς δὲ λέγει μοι: «Θεῖκόν ἐστι τὸ ὄραμα. Ἀλλὰ ποῦ

1. post *Βίος* add βARLU καὶ πολιτεία || *Βίος* - *Αἰθιοπίας* om. S || 2. *τῆς* om. M || post *οὐ-*
σῆς add. *εἰς τὴν ἐνδοτέραν Αἰθιοπίαν* LU || post *ἔθνους* add. OQHIAIAR τῶν ἐνδοτάτων με-
ρῶν τῆς εἰσόδου Αἰθιοπίας ἐπέκεινα | *Αἰθιοπίας* om. Mγ || 3. ὁ om. MILU || 4. *λέγων*
οὕτως om. R || 5. Ὅντος - ὄναρ : *Τεθέσμαι κατ' ὄναρ καθεύδοντός μου πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωάν-*
νην τὸν (μέγαν add. LU) γέροντα γ || 6. ὅτι om. Υ || πρὸς αὐτὸν om. ARLU || 7. ὑπ' : *παρ'*
M || αὐτῷ - με : πρὸς ἀλλήλους Υ om. βLIAR || 8. ὁ - ἑτέρῳ : ὁ ἕτερος πρὸς αὐτὸν M || ἀλλ' :
καὶ βγ || 10. ἀναπαύσασθαι : ἀναπαυθῆναι M ἀναπαῖναι R || γὰρ om. γ || 11. πάνν om. γ ||
κατάκοπος : ἀπὸ κόπον β || ante *Λέγουσιν* add. *Καὶ* βLIAR || 12. κοπιᾷς : κοπιᾷ O || 13.
εἰσῆλθες : εἰσῆλθε O || γὰρ om. A || γὰρ - τῆς om. O || τοῖς ἀσκηταῖς : τῇ σκήτῃ H || 14. ἀ-
πάσης om. MH || 15. post *τριάκοντα* add. *πέντε* O || ἐξ ὅτου : ἀφ' οὗ βγ || 17. οἱ - ζώντων
om. A || χώρᾳ : χωρίῳ H || τῶν om. β || 19. *Καὶ* om. O || αὐτῶν om. U || ἐγενόμην restitui ex
βA : ἐγένετο P || λοιπὸν om. βγ || 20 ἦν : ἐστὶ OQΠγ || Ὡς : καὶ βγ || post *προσεγγίσας* add.
αὐτῷ βγ || εἶπον restitui ex β : εἶπεν P || 21. ἐώρακα restitui ex IAL : ἐώρακε P || Αὐτὸς
- μοι : Λέγει αὐτῷ H ||

ἔστι τὸ ὄρος τῆς Θράκης, ἵνα ἀπέλθῃς;» Λέγω αὐτῷ: «Εὔξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, πάτερ». Καὶ ποιησαμένων ἡμῶν εὐχὴν ἡσπασάμην αὐτόν.

IV. Καὶ ὁδεύσας ἐπὶ Ἀλεξανδρείαν, ἔχουσαν πορείαν ἡμερῶν δώδεκα,
25 αὐτὸς μετὰ σπουδῆς πολλῆς κατέλαβον δι' ἡμερῶν πέντε, πεζεύσας ἐν τῇ τραχυτάτῃ ἐρήμῳ ἐκείνῃ ἡμέρας καὶ νύκτας ἐν τῷ καύματι τοῦ ἡλίου, ὃ καὶ τὸν χοῦν τῆς γῆς κατακαίει.

V. Εἰσελθόντος δέ μου ἐν αὐτῇ ἡρώτησά τινα τῶν ἐμπόρων, τῶν τὰς ὁδοὺς ἀκριβῶς ἐπισταμένων, εἰπών: «Τὸ ὄρος τῆς Θράκης, τῆς ἐπὶ Αἰθιοπίαν, μακρὸν ἔστι;» Ὁ δὲ λέγει μοι: «Ὅντως, ἀββᾶ, πολὺ μῆκός ἐστι». Εἶτα, πάλιν εἶπον αὐτῷ: «Ἐὰν πόσον ἔστι τὸ διάστημα τούτου;»
30 Καὶ εἶπέ μοι: «Ὡς εἰκάζω, πάτερ, ἔστιν ἑκοσιν ἡμερῶν εἰς τὰ μέρη τῆς Αἰθιοπίας ἐν τῇ μεγάλῃ θαλάσῃ τοῦ ἔθνους τῶν Χετταίων». Καὶ λέγω αὐτῷ: «Πῶς μοι γενήσεται ἁρμόδιον; Θέλω γὰρ πορευθῆναι ἐκεῖ-
35 σε». Καὶ λέγει μοι ὁ ἔμπορος: «Πάτερ, εἰ μὲν διὰ θαλάσσης γένηται ἡ ὁδοιπορία σου οὐ πολὺ ἀπέχει || ἐνθεν· εἰ δὲ διὰ τῆς ἡπείρου ἐν ἡμέραις τριάκοντα». Ἐγὼ δὲ λαβὼν εἰς φλασκίον κολοκύνθινον ὕδωρ καὶ ὀλίγους φοίνικας ἀνεθέμην ἑαυτὸν τῷ Θεῷ,

VI. ὁδεύσας ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρας ἑκοσι. Καὶ οὔτε
40 θηρίον ἐώρακα οὔτε ὄρνεον οὔτε ἄλλο τι, διὰ τὸ μὴ εὐρίσκειν ταῦτα βρωσίν τὴν οἶανον ἢ πόσιν. Οὐ γὰρ κατέρχεται ποσῶς ἐν αὐτῇ ὑετός ἢ δρόσος.

22. Λέγω restitui ex codd: λέγει P || post ὄραμα add. ἀδελφέ. Ἐγὼ δὲ εἶπον O || Ἀλλὰ om. βγ || ἵνα ἀπέλθῃς om. βγ || Λέγω: Καὶ εἶπον γ || ante Εὔξαι add. ἀλλ' β1 || 24. ἔχουσαν πορείαν. (ὁδὸν add. βL) οἶσαν βLIAR ὁδὸν U || 25. αὐτὸς om. OSHγ || σπουδῆς: ὀπτασίας OSQΠγ χαρᾶς R || post κατέλαβον add αὐτήν L || πεζεύσας - κατακαίει om. U || 26. τραχυτάτῃ: παχυτάτῃ I τραχυτέρα MLR || 27. ὃ: ὅπερ OS ὃς QHIA || κατακαίει: κατέκαιεν βLIAR || 28. αὐτῇ: Ἀλεξανδρείᾳ γ || τῶν ... ἐπισταμένων restitui ex SU || τῶν: καὶ OSQRLU om. HIA || 29. post ὁδοὺς add. M ἐκείνας || εἰπών: λέγων OSQIARL om. H εἶπον U || τῆς ἐπὶ Αἰθιοπίαν om. QIA || ἐπὶ om. HRLU || Αἰθιοπίαν: Αἰθιοπίας HRLU || 30. post μοι add πάλιν U | post ἀββᾶ add. μου U || 31. Εἶτα πάλιν om. IAR || τούτου: τοῦτο U || 33. ante Αἰθιοπίας add. εἰσόδου OSQU | 34. λέγω: πάλιν εἶπον U || post λέγω add. (δὲ add. IA) πάλιν IAR || ἐκείσε: ἐκεῖθεν U || 35. Καὶ om. IAR || 37. Ἐγὼ δὲ λαβὼν: Τότε ἔλαβον OSQIARL Τότε ἔβαλον U Τότε λαβὼν H || κολοκύνθινον om. U || 38. ante ἀνεθέμην add καὶ βγ || 39. post ὁδεύσας add. δι' OS οὐν QHIARL || τῇ φοβερᾷ om. IA | Καὶ om. IA | 40. ante ἄλλο τι add. ἐρπετὸν οὔτε β | εὐρίσκειν - πόσιν: ἔχειν ἀνάπανσιν O ἔχειν τόπον ἀναπαύσεως τὴν οἶανον S ἔχειν ἀνάπανσιν τὴν οἶανον (τὰ κτήρη add. U) Qγ ἔχειν ἀνάπανσιν τὴν οἶκίαν αὐτῶν H || 41. κατέρχεται ποσῶς: οὐδόλως κατήρχετο β || ποσῶς: πόσις M || ante ὑετός add. M ἢ || 42. post δρόσος add. οὐδὲ ὑπὴρχέ τι βρώσιμον βγ ||

VII. Μετὰ γοῦν τὰς εἴκοσιν ἡμέρας ἐξέλιπεν τὸ ὕδωρ καὶ ἐκ τῆς δίψης ἐκινδύνεον· οὐ γὰρ ἴσχυον ὁδεῦσαι ἔτι. Καὶ πεσὼν ἐκείμην ὥσει νεκρός. 45
Καὶ ἰδὼν ἐκεῖνοι οἱ δύο ἀδελφοί, οὓς εἶδον ἐν δράματι τὸ πρότερον, 45
στάντες ἔμπροσθέν μου εἶπον· «Ἀνάστα καὶ πορεύου σὺν ἡμῖν». Καὶ ἀναστὰς εἶδον ἕνα τούτων ἀτενίσαντα εἰς τὴν γῆν, ὃς καὶ στραφείς πρὸς με λέγει μοι· «Θέλεις μεταλαβεῖν μικρὸν ὕδατος;» Καὶ λέγω αὐτῷ· «Ὡς κελεύεις, πάτερ». Καὶ ἔδειξέ μοι ρίζαν κόμμεως ἐρημικοῦ καὶ εἶπέ μοι· «Λαβὼν φάγε ἐκ ταύτης καὶ ὀδενσον ἐπὶ τῇ τοῦ Κυρίου δυνάμει». 50
Ἐξ ἧς φαγὼν ὀλίγον ἰδρωσα ὥσπερ ἐν ὕδατι κυλινδούμενος καὶ ἐλιπάνθη 50
μου ἡ ψυχὴ καὶ ἐγενόμην ὡς μηδέποτε ὀλιγωρῶν. Καὶ λοιπόν, ὑποδεί-
ξαντές μοι τὴν τρίβον ἐν ᾗ πρὸς τὸν ἅγιον ἐκείνον πορεύσωμαι καὶ εἰπόντες μοι· «Μὴ χρονίσῃς» εὐθέως ἀφανεῖς ἐγένοντο.

VIII. Ἐγὼ γε οὖν ὁδεύσας ἄλλας ἐπτὰ ἡμέρας κατέλαβον ἐκεῖνο τὸ ὄρος 55
καὶ ἀνῆλθον μέχρι τῆς ἀκρωρείας αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ ἢ τὸ σύ- 251
νολον ἢ δένδρον ἢ φρύγανον. Ἀλλ' οὕτως ἦν ὑψηλὸν ὥς δοκεῖν ἐπαίρε-
σθαι εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ. Καταλαβὼν οὖν τὴν ἀκρώρειαν αὐτοῦ,
ὥς εἴρηται, εἶδον καὶ ἰδὼν θάλασσα μεγάλη ἦν κεκολλημένη ἐν ταῖς
ἀκρωρείαις αὐτοῦ. Καὶ διῆλθον ἐν τῷ ὄρει ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἡμέρας ἐπτά. 60

IX. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπελθούσῃ νυκτὶ εἶδον τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ

43. γοῦν τὰς : δὲ γ || post ὕδωρ add. ὅπερ κατεῖχον (εἶχον QHγ) βγ || ἐκ τῆς δίψης om. βγ ||
44. ἐκινδύνεον : ἐκινδύνεον M || οὐ - ἔτι : ὁδεῦσαι γὰρ (δὲ βουληθεῖς U) εἰς τὰ ἔμπροσθεν
οὐκ ἴσχυον καὶ στραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω ἐφοβούμην, τὴν συνταγὴν δεδοικώς τοῦ Θεοῦ πα-
ρακοῦσαι βγ || πεσὼν : ἡμην ἐρριμένος (ἐν τῇ γῇ add. IA)QHIA om. RL || Καὶ - ὥσει :
Ἐκεῖμην δὲ ἐν τῇ γῇ ὡς RLU || post νεκρός add. ἐκ τῆς κατεχούσης μου τοῦ φλογισμοῦ
δίψης β || 45. ἀδελφοί : ἀσκηταὶ H || δράματι : δράμασιν M || τὸ πρότερον om. βLIAR ||
46. στάντες : ἔστησαν βLIAR ἐλθόντες ἔστησαν U || εἶπον : καὶ λέγουσί μοι γ || ante εἶπον
add καὶ β || καὶ - ἡμῖν : σὺν ἡμῖν πορεύθητι βU || πορεύου : πορεύθητι IAI. πορευθῶμεν R ||
σὺν ἡμῖν : ὁμοῦ R || ante Καὶ add. Κρατυνθεῖς δὲ ἐν τῇ τοῦ Κυρίου δυνάμει OS || 47. τού-
των : ἐξ αὐτῶν βIARU || ὃς : καὶ γ om. β || πρὸς με om. β || 48. μικρὸν om. βγ || ὕδατος :
ὕδωρ A || 49. ἐρημικοῦ : ἐρημικῆς M ἐρριμένην QU ἐρριμένου IAR || 50. ante ταύτης add.
τῆς ρίζης IAU || ταύτης : τῆς ρίζης αὐτοῦ RL || 51. Ἐξ ἧς : Καὶ τῇ ἐξῆς βγ || ἐν om. M ||
52. post ψυχὴ add. καὶ ἡλαρύνθη μου ἡ ὄψις καὶ ἠεφράνθη μου τὰ μέλη OS || λοιπόν om.
βγ || ὑποδείξαντές : ἔδειξέ βLIAU ἔδειξάν R || 53. τὴν τρίβον om. U || τὴν om. β || καὶ om.
U || 54. ante εὐθέως add. γ καὶ || εὐθέως : εὐθὺς M || post ἐγένοντο add. ἀπ' ἐμοῦ RLU ||
55. Ἐγὼ γε : Ἐγὼ OSQ Ἐγὼ δὲ IAU ἐγὼ οὖν RL || ὁδεύσας : ὥδευσεν ARLU || ἄλλας :
ἐπὶ M κατὰ τὴν ἔρημον ἐκείνην OSQγ || ante κατέλαβον add. καὶ οὕτως OSQIARL ||
56. αὐτῷ : αὐτῇ M τῷ ὄρει ἐκείνῳ (τι OS) OSγ || 57. ἢ δένδρον ἢ φρύγανον om. βγ || φρύ-
γανον : φύλλον M || Ἀλλ' : Καὶ OSγ || post ὑψηλὸν add. τὸ ὄρος ἐκεῖνο OS || δοκεῖν : ὡς ἐδό-
κει M || 58. οὖν τὴν : δὲ τὸ OQIARL || τὴν ἀκρώρειαν : τὸ ἀκρώρειον τοῦ ὄρους OQIARL ||
59. ὡς εἴρηται om. βγ || εἶδον - αὐτοῦ : ὃ ἦν κεκωλυμένον H τοῦ ὄρους IAR || 61. ἐν αὐ-
τῇ om. IA |

καταβαίνοντας πρὸς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον καὶ δοξολογοῦντας καὶ λέγοντας:
 «Μακάριος εἶ καὶ καλῶς ἔσται τῇ ψυχῇ σου, ἄββᾶ Μάρκε. Ἴδου ἀνη-
 νέγκαμεν τὸν ἄββᾶν Σεραπίωνα, ὃν ἐπόθησεν ἡ ψυχὴ σου θεάσασθαι
 65 ἐπειδὴ ἔτερόν τινα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐπόθησεν ἡ ψυχὴ σου
 θεάσασθαι». Ἄ καὶ ἀκούσας καὶ ἄφοβος γενόμενος ὥδενσα ἐπὶ τῇ ὀπτα-
 σίᾳ, ἕως οὗ κατέλαβον ἐκεῖνο τὸ ἅγιον ἄντρον ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ὁ ἅγιος
 Μάρκος. Πλησιάσας δὲ τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου ἀκήκοα αὐτοῦ στιχολο-
 γοῦντος ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν οὕτως, ὅτι: «Χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς
 70 Σου, Κύριε, ὥς ἡ ἡμέρα ἡ χθὲς». Καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ Ψαλμοῦ. Καὶ πάλιν
 ἔλεγεν: «Μακαρία ἡ ψυχὴ σου, Μάρκε, ὅτι οὐκ ἐβορβόρωται, οὐδὲ με-
 μόλυνται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Μακάριον τὸ σῶμα σου, ὅτι οὐκ ἐκραι-
 πάλησεν ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν ματαίων λογισμῶν. Μακάριοι οἱ ὀφθαλ-
 251v μοί σου,|| οὓς οὐκ ἴσχυσεν ὁ διάβολος ἀποπλανῆσαι τοῦ θεάσασθαι ἀλ-
 75 λοτρίους μορφάς. Μακάριον τὸ οὖς σου, ὅτι οὐκ εἰσήκουσε τὴν κραυγὴν
 τῶν σειρήνων γυναικῶν τοῦ ματαίου κόσμου. Μακάριαι αἱ χεῖρες σου,
 ὅτι οὐκ ἐκράτησαν ἢ ἐψηλάφησάν τι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, οὔτε
 τοὺς μυκτῆράς σου ἔφραξεν ἢ ὁσμή τοῦ διαβόλου, οὔτε οἱ πόδες σου
 ἐβάδισαν τὰς ὁδοὺς τὰς ἀπαγούσας εἰς θάνατον, οὔτε ὑπεσκέλισθησαν
 80 τὰ διαβήματά σου. Ἡ ψυχὴ σου ἐπλήσθη τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τὸ
 σῶμά σου ἠγιάσθη τῇ αἴγλῃ τῶν ἀγγέλων. Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν
 Κύριον καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον Αὐτοῦ. Εὐλόγει ἡ
 ψυχὴ μου τὸν Κύριον καὶ μὴ ἐπιλάνθανον πάσας τὰς ἀνταποδόσεις Αὐ-
 τοῦ. Τί λυπεῖς, ψυχὴ μου; Μὴ φοβοῦ, οὐ μὴ γὰρ κρατηθῇς ἐν ταῖς φυ-

69. Ps 89 (90). 4

81-84. Ps. 102 (103) 1-3

62. καταβαίνοντας : καταβάνας M κατερχομένου H || post καταβαίνοντας add ἐκ τοῦ
 οὐρανοῦ LIAR || πρὸς : εἰς U | ἐκεῖνον - καὶ om. U || 63. ἀνηνέγκαμεν . ἠνέγκαμεν Mβγ ||
 65. ἐπειδὴ - θεάσασθαι om. γ || 66 post θεάσασθαι add. Ἴδε αὐτὸν καὶ εὐφρανθήτη SU ||
 Ἄ καὶ : Καὶ ταῦτα βRLL Ἐγὼ δὲ ταῦτα IA || ἄφοβος : ἔμφοβος OSQU || 68. Μάρκος
 om. U | αὐτοῦ στιχολογοῦντος : αὐτὸν στιχολογοῦντα OS || 69. ἐκ - Γραφῶν om R ||
 τῶν - Γραφῶν : τῆς Ἀγίας Γραφῆς M || Ἀγίων : θείων IA || 70. Καὶ πάλιν ἔλεγεν : Ὑπο-
 λαβὼν δὲ ὁ ἅγιος πάλιν λέγει O om. SH Καὶ μετὰ τὸ τελέσαι τὸν κανόνα τῆς λειτουργίας
 αὐτοῦ καθεζόμενος ἔλεγεν QIA om. RL Καὶ οὕτως ἔλεγεν U || 71. ἐβορβόρωται : βεβορβό-
 ρωται βγ || 73 ματαίων: βεβήλων βγ || οὓς ὅτι γ || 74. οὓς - οὓς σου om Π || διάβολος :
 ἐχθρὸς M | τοῦ : αὐτοῦ τοῦ LIAR || 75. εἰσήκουσε : ἤκουσε MSRL ἤκουσας OQIAU ||
 78. τοὺς μυκτῆρας - οὔτε om O || σου restitui ex βγ . μου A || διαβόλον . ἀντικειμένον
 M || 79. ὑπεσκέλισθησαν : ὑπεσκέλισας LIAR || 80. σου correxi ex γ : μου P || ἐπλήσθη :
 ἐνεπλήσθη OSQU ἐμπέπλησται Π | ζωῆς : τροφῆς IAR τροφῆς U || 81. post ἀγγέλων
 add. ὁ δὲ ἅγιος εὐθὺς ἔλεγεν S Καὶ πάλιν ἔλεγεν QIA ἔλεγεν δὲ πάλιν RIU || 82. post
 Αὐτοῦ add. καὶ τὰ ἐξῆς O || Εὐλόγει - Αὐτοῦ om O || 83. καὶ μὴ - Κυρίου αὐτοῦ om. Π ||
 84. λυπεῖς : λυπῇ S || κρατηθῇς codd : κρατηθῇς P ||

λακαῖς τοῦ Ἄδου καὶ τῶν δαιμόνων, οὐδ' οὐ μὴ δυνηθῶσιν κατηγορεῖ- 85
 σαί σου. Οὐκ ἐστὶν γὰρ ἐν σοὶ λύθρον ἁμαρτημάτων αὐτῶν. Ἄκουε δὲ
 τοῦ Δαβὶδ λέγοντος: «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβου-
 μένων καὶ ῥύσεται αὐτούς». Καὶ ὁ Κύριος φησί: «Μακάριος ὁ δοῦλος 90
 ἐκεῖνος ὁ ποιήσας τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ». Καὶ ἄλλα πολλὰ εἰπὼν
 ἐκ τῶν θείων Γραφῶν ἐξηλθε πρὸς τὴν θύραν τοῦ σπηλαίου. Καὶ κλαίων 90
 ἔλεεινὰ ἐκάλεσέ με λέγων: «Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Θεοῦ γέγονας, ἀββᾶ Σερα- 252
 πίων. Ἐγγισόν μοι, τέκνον». Καὶ ἐγγίσας αὐτῷ κατεφίλησέ με λέγων:
 «Ὅσμη τοῦ υἱοῦ μου Σεραπίωνος, ὁσμή πνευματικοῦ τέκνου. Ἀποδώ-
 σοι Κύριος τὸν μισθὸν τοῦ κόπου σου, οὗ κεκοπίακας τοῦ θεάσασθαι τὴν 95
 πολιὰν ταύτην. Ἐνενήκοντα πέντε ἔτη ἔχω, τέκνον, ὅτι οὐκ ἐθεασάμην 95
 ἄνθρωπον, εἰμὴ σήμερον τὴν σὴν ἀγιωσύνην, ἧς ὠρεγόμενην ἐκ πολλῶν
 χρόνων. Καὶ εὐχαριστῶ σοι ὅτι τοσούτων κόπων οὐκ ὥκνησας ἀναδέ-
 ξασθαι ἰδεῖν ἔλεεινὸν γέροντα. Ἀλλὰ δώσοι σοι Κύριος καθ' ἃ εἴρηκα 100
 τὸν μισθὸν ἐν ἡμέρᾳ, ἣ μέλλει κρῖναι τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων».

X. Καὶ ταῦτα εἰπὼν κελεύσας ἐκαθέσθημεν. Καὶ ἠρξάμην ἐρωτᾶν αὐτὸν 100
 περὶ τῆς ἀμέμπτου πολιτείας αὐτοῦ. Ὑπολαβὼν δὲ λέγει μοι: «Ἰδοὺ,
 τέκνον, ἐνενήκοντα πέντε ἔτη ἔχω ἐν τῷ μικρῷ φωλεῷ τούτῳ καὶ οὐχ
 ἐώρακα οὔτε θηρίον οὔτε ὄρνεον οὔτε ἄρτον ἀνθρώπινον ἔφαγον οὔτε
 ἐνδυμα κοσμικὸν περιεβαλόμην. Τριάκοντα χρόνους ἐποίησα ἐν μεγάλῃ
 ἀνάγκῃ καὶ πολλῇ στενοχωρίᾳ ὑπὸ πείνης καὶ δίψης καὶ γυμνότητος. 105

87. Ps 33 (34). 8.

88. Luc 12. 43.

85. οὐδ' om O || 86 Οὐκ ἐστὶν : οὐκέτι OSQIAR || λύθρον ORLU : λίτρα Pβ λύθραν M ||
 87. αὐτῶν om. I || Παρεμβαλεῖ : παρεκβαλεῖ A || κύκλῳ - ῥύσεται om. O || post φοβουμένων
 add. αὐτὸν MRLU αὐτῶν IA || 88. Καὶ - φησί : Καὶ τοῦ Σωτῆρος ἐν εὐαγγελίοις U || φη-
 σί om. OSQIARL || ἄλλα om. γ || 90. θείων : ἀγίων γ || ἐξηλθε - ἔλεεινὰ om IA || 91. Θεοῦ:
 Χριστοῦ MOSQγ || γέγονας : παραγέγονας βγ || 92. post αὐτῷ add ἐνηγκαλίσαστό με καὶ
 κλαίων (κλαίων om. R) Mβγ || καί... κατεφίλησέν om U || κατεφίλησέν με : κατεφίλει
 IAR || 93. ante ὁσμή add. Ἰδοὺ U || Ἀποδώ - οὗ : τὸν κόπον τοῦτον (ὄν add. U) βγ || Ἀ-
 ποδώ : ἀποδώσοι M || 95. πολιὰν : πολιτείαν OSH || 96. τὴν - ἧς : ἐσέ, ὃν U || ὠρεγόμενην :
 ὀρεγόμενος ἦμην IAU || 97. εὐχαριστῶ σοι ὅτι om. β || εὐχαριστῶ - κόπων : Καὶ τοσούτων
 πόνων A, Καὶ οὐκ ὥκνησας τοσούτων κόπων I, Καὶ τοσοῦτον κόπον οὐκ ὥκνησας δι' ἐμὲ
 R, om. I || Καὶ - ἀνθρώπων om. U || τοσούτων κόπων : τοσοῦτον κόπον M || 98. ἰδεῖν
 ἔλεεινὸν γέροντα om LIAR || δώσοι : ἀνταποδώσει LIAR || post Κύριος add. μου Ἰησοῦς
 Χριστός LIAR || καθ' ἃ εἴρηκα om. LIAR || 100. εἰπὼν κελεύσας : εἰπόντος αὐτοῦ κελεύ-
 σαντος U || κελεύσας : κελεύσαντος S || αὐτὸν om. L || 101. ante λέγει add ὁ ὅσιος IA ||
 αὐτοῦ om U || post ὑπολαβὼν add πάλιν U || 102. post ἔχω add ὅτι εἰμὶ IAL || 103. ἄρ-
 τον : τι IAU om L || 104. κοσμικὸν τοῦ : κόσμον SQIA om. U || ἐποίησα : πεποίηκα M
 ἐγενόμην ἐνταῦθα IAL διήγαγον ἐνταῦθα R δι' ἐγενόμην ἐνταῦθα U || 105. post γυμνότη-
 τος add καὶ τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων γ

252ν "Α οὐκ ἤρκει μοι εἶχον δὲ καὶ τοὺς δαίμονας ἐνοχλοῦντάς μοι καὶ παγί-
 δας ἰστῶντας καὶ ἐνεδρεύοντας, ἃ ἀδύνατον καταλέγειν σοι. Καὶ || ἔφα-
 γον χοῦν, τέκνον, ἀπὸ πείνης καὶ ἔπιον ὕδωρ ἐκ τῆς θαλάσσης. Εἴκοσι
 ἐνιαυτοὺς διήγαγον γυμνὸς καὶ ἡμῃ ἐν μεγάλῃ στενύσει. "Ωμωσαν καθ'
 110 ἑαυτῶν οἱ δαίμονες μυριάδεις τοῦ πνίξαι με ἐν τῇ θαλάσσῃ. "Εσυράν με
 πλειστάκις μέχοι τῶν κατωτάτων μερῶν τοῦ ὅρου, ἕως ὅτου οὐχ ὑπε-
 λείφθη ἐν ἐμοὶ οὔτε δέσμα οὔτε σάοξ, κραζόντες καὶ λέγοντες: «"Εξέλθε
 ἐκ τῆς γῆς ἡμῶν. Ἄπ' ἀρχῆς κόσμου οὐκ εἰσῆλθεν ἐνταῦθα ἕτερός τις
 καὶ σὺ πῶς ἐτόλμησας εἰσελθεῖν;» Καρτερήσας δὲ ἐν ὑπομονῇ πολλῇ
 115 τριάκοντα ἔτη πεινῶν καὶ διψῶν καὶ γυμνητεύων, ὥς εἴρηται, καὶ πο-
 λέμῳ δαιμόνων ἀφορήτω, ἔκτοτε ἐπεφοίτησεν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ
 πολλὴ εὐσπλαγχνία ἐπ' ἐμέ. Καὶ τῇ Αὐτοῦ προστάξει μετετράπησαν τὰ
 σωματικὰ ἰδιώματα καὶ ἐφύησαν τρίχες ἐν τῷ σώματί μου ἕως οὗ ἐβα-
 ρύνθη ἐξ αὐτῶν. Καὶ βοῶσις πνευματικὴ ἀδιαλείπτως ἐφ' ἐρετό μοι καὶ
 120 ἄγγελοι κατέβαινον πρὸς με. Καὶ ἐθεασάμην, τέκνον, τὰς χώρας τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τὰς μονὰς τῶν ἁγίων ψυχῶν. Εἶδον ἐπαγγε-
 λίας μακαριότητος ἐτοιμασθείσας τοῖς ποιῶσιν τὰ ἀγαθὰ, εἶδον τὸν Πα-
 ράδεισον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδείχθη μοι τὸ τῆς γνώσεως ξύλον ἀφ' οὗ ἔφαγον
 253 οἱ προπάτορες. Εἶδον τὸν Ἐνὼχ καὶ || τὸν Ἡλίαν ἐν γῇ ζώντων. Οὐκ
 125 ἔστι, τέκνον, τι ὅπερ ἠήτησάμην παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ οὐκ ἔδειξέ μοι».
 Ταῦτα εἰπόντος τοῦ ἁγίου λέγω αὐτῷ: «Εἰπέ μοι, πάτερ, πόθεν εἶ καὶ
 πῶς ἐνταῦθα γέγονεν ἡ ἔλευσίς σου;» Ὁ δὲ ὁσιος ἀπεκρίνατο: «Ἐγώ,
 τέκνον, ἀπὸ Ἀθηνῶν ἐγενόμην (καὶ ἐν τῇ διατριβῇ τῶν φιλοσόφων ἐπαι-
 δεύομαι). Ἀποθανόντων δὲ τῶν γονέων μου εἶπον ἐν ἑαυτῷ, ὅτι κἀγὼ

106 "Α καταλέγειν σοι : καὶ τῶν τοῦ διαβόλου πολέμων β om. γ || ἀδύνατον : οὐ δύνατον Μ ||
 108 διήγαγον : διῆξα γ . στενύσει· στενοχωρία U || 112. ἑαυτῶν: ἑαυτοῦς IARU || 114. κα-
 τωτάτων : κατωτέρων IAL || 112 κραζόντες καὶ λέγοντες : κραζόντων καὶ λεγόντων OS ||
 ante "Εξέλθε add. Ἀνάστα OSII || 115 πεινῶν . διψῶν . γυμνητεύων : ἐν πείνῃ δί-
 ψῃ. . γυμνότητι βγ || ὥς εἴρηται om. β IARU || πολέμῳ δαιμόνων ἀφορήτω : πολλῶν πολέ-
 μων δαιμονικῶν IAP πολέμους δαιμόνων L πολλοῖς πολέμοις δαιμόνων U || 116. ἀφορήτω
 om OQH εἶδον ὁ ἀκούσεις S || Θεοῦ . Ἁγίου Πνεύματος O || 117. ἐπ' ἐμέ : ἐν ἐμοὶ U om.
 LIAR || τὰ σωματικὰ : τὸ σῶμα καὶ τὰ I || 120 ἐφύησαν : ἀνεφύησαν U || τῷ σώματί μου :
 ἐν αὐτῷ IRL αὐτῷ OQ ἐμοὶ S || ἕως - αὐτοῦ om OSQ || ἐβαρύνθη ἐκαλύφθη R || post ἐβα-
 ρύνθη add τὸ σῶμά μου (τῷ σώματί μου U) OSQIARL || 120 τέκνον : πάτερ S || χώρας :
 χώρας IAL τὴν χάραν RU || 121. οὐρανῶν . ἀνθρώπων M || ἐπαγγελίας ... ἐτοιμασθείσας :
 τὴν ἐπαγγελίαν.. τὴν ἐτοιμασθεῖσαν U || 122 καὶ om. U || ἐδείχθη : ἐθεάθη M ἔδειξέ OQIA-
 RL om S εἶδον IU || ἀφ' ἧς ARLU || 123 post προπάτορες add. ἡμῶν, Ἀδάμ καὶ Εὔα
 OSQY || ζώντων . ζῶντας LIAU || 126. Ταῦτα εἰπόντος . Καὶ ὑπολαβὼν S om. QH || εἰ-
 πόντος τοῦ ἁγίου : εἰπὼν O || πόθεν εἶ καὶ om. βγ || 127. Ὁ - ἀπεκρίνατο : Ὁ δὲ ἅγιος τῆς
 κατ' αὐτὸν διηγήσεως ἤρξατο (add. λέγων γ) OQHγ ὁ δὲ ἅγιος ἀποκριθεὶς ἔφη S || 128.
 καὶ - ἐπαιδευόμενον restitui ex codd

θητός εἰμι ὥσπερ οἱ πατέρες μου, ἀλλ' ἀναστὰς ὑποχωρήσω τοῦ κό- 130
σμου πρὸ τοῦ ἐλθεῖν καὶ ἀρπάσαι με τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ. Καὶ
εὐθέως ἀπεδυσάμην τὰ ἱμάτιά μου καὶ ἔρριψα ἑμαυτὸν ἐπὶ σανίδος ἐν
τῇ θαλάσῃ καὶ κατέλαβον τὸ ὕψος τοῦτο».

XI. Καὶ ταῦτα εἰπόντος τοῦ ἁγίου ἔφθασεν ἡμέρα. Καὶ θεασάμενος τὸ
σῶμα αὐτοῦ δι' ὅλου κεκαλυμμένον ταῖς θριξίν ὡς θηρὸς ἐδειλίασα. Καὶ 135
ἔμφοβος γενόμενος ἐτρόμαξα διὰ τὸ μὴ ὁρᾶν τὸ σύνολον ἐν αὐτῷ μορ-
φήν ἀνθρώπου. Ἄλλοθεν γὰρ ἐπιγινώσκεσθαι ἀδύνατον ἦν εἰμὴ διὰ λα-
λιᾶς τῆς ἐξερχομένης ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ὡς δὲ εἶδέν με οὕτω φο-
βηθέντα λέγει μοι: «Τέκνον μου, τί ἐφοβήθης ἐκ τῆς θεᾶς τοῦ σώματος
τοῦ δυστήνου τούτου; Οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ εἰμὴ σῶμα φθαρτὸν ἀπαρτισθὲν 140
ἀπὸ σώματος φθαρτοῦ εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο».

XII. Καὶ πάλι ἐπυνθάνετο λέγων: «Ἰσταται ὁ κόσμος καὶ ἥ θάλλει κατὰ 253γ
τὸ ἀρχαῖον ἔθος;» Καὶ λέγω αὐτῷ: «Ναί, πάτερ, χάριτι Χριστοῦ καὶ
ὑπὲρ τοὺς πρώτους καιροὺς πλεῖον θάλλει ὁ κόσμος ἕως τὴν σήμερον».
Καὶ πάλιν λέγει μοι: «Ἔστιν ἐλληνισμὸς ἢ διωγμὸς τῶν χριστιανῶν ἕως 145
τοῦ νῦν;» Λέγω αὐτῷ: «Τῇ τῶν σῶν ἁγίων εὐχῶν βοήθεια πέπνυται
ὁ διωγμὸς τῶν χριστιανῶν ἕως ἄρτι καὶ οὐκ ἔστιν εἰδωλολατρεία φα-
νερώς πολιτευομένη». Ὁ καὶ ἀκούσας ὁ γέρον ἐχάρη χαρὰν μεγάλην.
Καὶ αὖθις λέγει μοι: «Εἰσὶ τινες ἅγιοι ἐν τῷ κόσμῳ σήμερον ἐνεργοῦν-
τες δυνάμεις καὶ θαυματουργίας καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος ἐν τοῖς θείοις 150
Εὐαγγελίοις, ὅτι: «Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως ἐρεῖτε τῷ

151. Mat 21. 21 cf. Mat 17. 20.

130. εἰμι: ὑπάρχω U || post μου add. Καὶ τί μοι τὸ ὄφελος τοῦ κόσμου U | ante τοῦ¹ add.
ἀπὸ IA ἐκ RL || 131. πρὸ - Θεοῦ om. RU || ἀρπάσαι - ἀγγέλους: ἀρπάσουσί με οἱ ἄγγελοι
O ἀρπάσαι με οἱ ἅγιοι ἄγγελοι QIA || 132. εὐθέως: εὐθὺς O || 134. εἰπόντος τοῦ ἁγίου:
εἰπὼν OII λαλοῦντος τοῦ ἁγίου S || 136. αὐτῷ: ἑαυτῷ II || 137. ἐπιγινώσκεσθαι - ἦν: οὐκ
ἐγινώσκετο βRLU οὐκ ἐπιγινώσκετο IA || διὰ - ἐξερχομένης: (μόνον Λ) ἐν τῷ (ἐκ τοῦ RL
ἀπὸ τοῦ U) ἐξέρχεσθαι τὸν λόγον γ || 813. δὲ: οὐδὲν βLU || φοβηθέντα: ὅτι ἐφοβήθη βγ |
139. τί ἐφοβήθης: μὴ φοβήθης βγ || 140. δυστήνου om. OQHγ || τούτου: σου S || Οὐδὲν -
εἰμὴ om. βγ || post σῶμα add. γὰρ ἐστὶ βγ || 141. εἰς - τοῦτο om. βγ || 142. post λέγων add.
ὁ ἅγιος O || ante Ἰσταται add. Πάτερ S || 144. τοὺς πρώτους καιροὺς: τοῦ πρώτου O τὸν
πρῶτον καιρὸν S τοῦ πρώτου καιροῦ H | πλεῖον: πλεόν βIARU || θάλλει - σήμερον:
ἀγαλλιῶνται U || ἕως τὴν om. O || τὴν σήμερον: νῦν S || 145. post ἐλληνισμὸς add. ἐξου-
σιάζων OS || ἢ: καὶ IA || τῶν χριστιανῶν om. IARU || 146. ante Λέγω add. Καὶ β || Λέ-
γω: εἶπον S || ἁγίων om. IAU || πέπνυται: παύσεται U || 147. ἕως ἄρτι om. IAU || ἕως -
πολιτευομένη om. R || ἄρτι: νῦν I¹ || 148. πολιτευομένη: τελουμένη M || Ὁ om. βL || Ὁ
καὶ: ταῦτα IAU τοῦτο R || 149. τινες om. O || 150. θαυματουργίας: ποιοῦντες ἰάσεις τοῖς
ἀσθενοῦσιν καὶ θαυματουργοῦσιν β θαυματουργοῦσι L θαύματα IARU || post θαυματουρ-
γίας add. ἐν τῷ κόσμῳ U | τοῖς om. AU | θείοις om. βLIAU ||

ὄρει τούτω· Ἀρθητι καὶ ἐμβλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ γενήσεται». Καὶ τοῦτο εἰπόντος τοῦ ἁγίου ἐπήρθη παραντίκα τὸ ὄρος ὥσει πῆχεις πέντε καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀναβλέψας δὲ καὶ ἰδὼν αὐτὸ περιπατοῦν τύψας τῇ χειρὶ τὴν ὄψιν εἶπε: «Τί σοι γέγονεν, ὄρος; Οὐχί σοι εἶπον ἀρθῆναι. Στήθι ἐν τῷ τόπῳ σου». Καὶ αὐτίκα ἀπεκατέστη οὗ ἀπεσχίσθη. Ὁ καὶ ἰδὼν ἐγὼ ἐκ τοῦ φόβου ἔπεσον χαμαί. Ὁ δὲ ἅγιος κρατήσας μου τῆς χειρὸς ἡγειρέ με εἰπών: «Οὐκ ἐθεάσω τοιαῦτα θαύματα ἐν ταῖς ἡμέραις σου:» Καὶ ἐγὼ εἶπον: || «Οὐχί». Καὶ στενάζας ἔκλανε καὶ εἶπεν: «Οὐαὶ τῇ γῇ, ὅτι χριστιανοὶ μόνῳ ὀνόματί εἰσιν οὐ μὴν δὲ ἔργοις. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ ἀγαγὼν με εἰς τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον, ἵνα μὴ ἀποθάνω ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ταφῶ ἐν γῇ μεμιασμένη ἐν ἁμαρτίαις πολλαῖς.»

XIII. Ὁψίας δὲ γενομένης εἶπέ μοι: «Ἀδελφε Σερραπίων, οὐκ ἔστιν καιρὸς τοῦ ποιῆσαι ἡμᾶς εὐχαριστίαν καὶ ἀγάπην;» Ἐγὼ δὲ (οὐκ) ἀπεκρίθην αὐτῷ ρῆμα. Καὶ εὐθέως ἀναστὰς καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκτείνας εἶπε τὸν ψαλμὸν τοῦτον: «Κύριος ποιμαίνει με καὶ οὐδὲν με ὑστερήσει». Καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ Ψαλμοῦ. Τότε στραφείς ἐπὶ τὸ ἄντρον φωνῇ μεγάλη εἶπεν: «Σκεύασον, τέκνον, τράπεζαν». Καὶ λέγει μοι: «Ἐἴσ-
170 ἔλθωμεν, τέκνον, καὶ μεταλάβωμεν τροφῆς, ἣν ὁ Θεὸς ἀπέστειλε ἡμῖν». Καὶ ἐγὼ θαυμάσας διηπόρουν κατ' ἐμᾶν καὶ ἔκθαμβος ἐγενόμην, ὅτι μὴδὲν πρὸ τούτου ἑώρακὼς ἐν τῷ σπηλαίῳ εἰμὴ μόνον τὸν ἅγιον νῦν τράπεζαν ἐσκενασμένην παντοίοις ἐδωδίοις ἐώρων καὶ δίφρους δύο κειμένους καὶ ἄρτον πρόσφατον ἀπαλὸν καὶ λαμπρὸν ὥσει χιόνα καὶ ἄνθη
175 ἐδρεπῆ καὶ δύο ἰχθύας ὀπτοὺς καὶ λάχανα κάλλιστα καὶ ἐλαίας καὶ

167 Ps. 22 (23) 1.

152. Ἀρθητι : μετάβηθι ἐντεῦθεν IARU | ἐμβλήθητι : βλήθητι Mβγ || 153. ἐπήρθη : ἔστη IA || ὥσει - θάλασσαν : ἐν ᾧ ἦσαν καὶ ἐπορεύετο εἰς τὴν θάλασσαν U om. I | 154. Ἀναβλέψας - ἀπεσχίσθη om. I || αὐτὸ : τὸ ὄρος O τοῦτο Q || ἐβλήθη : ἐπορεύετο OQ || περιπατοῦν : πορευόμενον U | 155 post χειρὶ add. ὁ ἅγιος ARLU || Τί om. U | 156. Καὶ - ἀπεσχίσθη : Καὶ τοῦτο εἰπόντος τοῦ ἁγίου ἔστη παραντίκα τὸ ὄρος ARLU || αὐτίκα - ἀπεσχίσθη : ταῦτα εἰπόντος τοῦ ἁγίου ἔστη παραντίκα τὸ ὄρος β | 157. Ὁ om. β || Ὁ καὶ Ἐγὼ IR || post ἐγὼ add. (δὲ LU) ταῦτα βLU || Ὁ - κρατήσας : Καὶ κρατήσας β | 158. post χειρὸς add. ὁ ἅγιος OSQ | θαύματα . θεάματα L θέαμα U || 159 σου : μου U || post σου add. πάτερ S || post οὐχί add. πάτερ OS || 160. οὐ μὴν δὲ : καὶ οὐχί OSH | 161. ἀγαγὼν : διαγαγὼν OSHIALU | 164. οὐκ om. QHIA || 165. εὐχαριστίαν καὶ om. R || καὶ ἀγάπην : ἀγάπης M | οὐκ om. a supplevi ex βLIAU οὐδὲν R || 166. ρῆμα om. R || 167 τὸν ψαλμὸν τοῦτον om. M | 168. post ὑστερήσει add. εἰς τόπον χλόης ἔκεῖ με κατεσκήνωσε S | τὰ λοιπὰ : μετὰ τὴν ἐμπλήρωσιν II | Τότε om. II | 170 ἣν : ἧς IA || ἣν : ἥνπερ OS ἧςQ om. II | 171. θαυμάσας διηπόρουν : ἐθαύμασα καὶ ἠπόρουν (καὶ ἠπόρουν om. U) OSQγ || διηπόρουν : ἠπόρουν II || 172. μὴδὲν : οὐδὲν LIAU || μὴδὲν - ἑώρακὼς : οὐχ ἑώρακα τι R | ἑώρακὼς : ἑώρακα βLIAU | εἰμὴ - ἅγιον : οὐδὲ γὰρ ὑπῆρχέ τι ἐν αὐτῷ εἰμὴ μόνος ὁ ἅγιος βγ || νῦν - ἐώρων . εἰσελθόντων δι' ἡμῶν ἑώρακα τράπεζαν βγ | 173 ἐσκενασμένην - ἐώρων om. βγ | δύο om. β |

φοίνικας καὶ ἄλας || καὶ βαυκάλιον πλήρες ὕδατος γλυκαίου ὑπὲρ μέλι. 254^v
 Καὶ καθησάντων ἡμῶν εἶπέ μοι: «Εὐλόγησον, ἀδελφὲ Σεραπίων». Καὶ γὰρ
 εἶπον: «Συγχώρησόν μοι, πάτερ». Καὶ αὐτὸς εὐθέως εἶπε: «Κύριε, εὐ-
 λόγησον». Καὶ ἰδὼν ἔθεασάμην καθάπερ δεξιὰν ἀπλωθεῖσαν ἐκ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ καὶ τὸν στανρόν ἐπὶ τῆς τραπέζης τυπώσασαν. Καὶ φαγόντων ἡμῶν 180
 εἶπεν: «Ἄρον, τέκνον, ἔνθεν». Καὶ εὐθέως ἦρθη ἡ τράπεζα ἀφανῶς.
 Ἐγὼ δὲ πάσας τῆς ζωῆς μου ἡμέρας οὐκ ἐγευσάμην τροφῆς τοιαύτης
 οὔτε ὕδατος κατ' ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ. Τότε ὁ ἅγιος ἀποκριθεὶς εἶπέ μοι:
 «Εἶδες, ἀδελφέ, πόσον ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς τοὺς δούλους Αὐτοῦ; Καθ' ἡμέραν
 γὰρ εἷς ἰχθὺς ἐπέμπετό μοι. Καὶ σήμερον διὰ σέ ὁ Θεὸς ἀπέστειλε δύο. 185
 Οὕτως ὁ Θεὸς ἀποστέλλει μοι τροφὴν πνευματικὴν καὶ πόμα πνευματι-
 κόν. Τριάκοντα χρόνους ἐγενόμην ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ καὶ οὐχ εὔρον οὐδὲ
 μίαν ρίζαν βοτάνης. Πεῖναν καὶ δίψαν ὑπέμεινεν ἡ ψυχὴ μου, ἔφαγον
 χοῦν ἀπὸ πείνης καὶ ἔπιον πικρὸν ὕδωρ ἀπὸ θαλάσσης καὶ διήλθον γυ-
 μνὸς καὶ ἀνυπόδετος ἕως διελύθη μου τὰ μέλη ἐκ τοῦ δέοματος αὐτῶν 190
 ἀπὸ τοῦ ψύχους. Καὶ ἔκανσεν ὁ ἥλιος τὰς σάρκας μου καὶ ἤμην κείμενος
 ὥσει νεκρός. Καὶ οἱ δαίμονες ἐπολέμουν με ἀενάως νυκτὸς καὶ ἡμέρας
 ἔνθεν || κἀκεῖθ' ἐν με ἐν τῷ ἀέρι σύροντες. Καὶ ἐγκατέλιπέ με ὁ Θεὸς 255
 τριάκοντα ἐνιαυτοὺς ὑπὸ πείνης καὶ δίψης καὶ γυμνότητος χειμαζόμενον
 καὶ τῆς βίας τοῦ ψύχους καὶ τοῦ καύσωνος. Καὶ οὔτε θηρίον οὔτε ὄρνεον 195
 τεθέαμαι ἐν τούτῳ τῷ ὄρει. Καὶ ἰδὼν ἐνενήκοντα πέντε ἔτη ἔχω ἀφ' οὗ
 ἦλθον ἐνταῦθα καὶ οὐχ ἐώρακαν οἱ ὀφθαλμοί μου τι τῶν κτισθέντων
 ζώων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοὺς τριάκοντα χρόνους εἰμὴ δαίμονας καὶ μόνον.
 Τελεσθέντων δὲ τῶν τριάκοντα χρόνων ἐν οἷς ἤμην κινδύνοις ἐκέλευσεν
 ὁ Θεὸς τῷ σώματί μου καὶ ἐφύησάν μοι τρίχες ὡς ὄρῳ, αἶ καὶ ἐκάλυ- 200

176. πλήρες : πλήρης OS || γλυκαίου - μέλι om. R || γλυκαίου : γλυκέος LU || 177. ἀδελφέ : ἀββᾶ O || 178. post εἶπον add. αὐτῷ OS || αὐτὸς : ὁ ἅγιος OSQIARL ὁ γέρον U || 179. ἰδὼν om. LIAR || 180. καὶ - τραπέζης : ἐγγιστα τῆς τραπέζης (ὑπὸ ἄνω O ὑπεράνω S) καὶ βγ || post τυπώσασαν add. τὸν στανρόν βγ || 181. εὐθέως : εὐθὺς M || ἦρθη : ἐπήρθη βγ || ἀφανῶς : ἐκείνη OSQIALU om. HR || 182. Ἐγὼ - ἐγευσάμην : οὐδέποτε ἠδύφραγθην R || 183. post ὕδατος add. ἐγευσάμην LIAU τῆς τε γλυκύτητος αὐτοῦ καὶ τῆς ὀσφράσεως U || post ὕδατος add. ἐγευσάμην LIAU || τοιαύτη : γλυκείας καὶ ἡδύτητος τοιαύτης OS τοιαύτη γλυκύτης Q || ἀποκριθεὶς εἶπεν : λέγει IARU || 184. πόσον : πῶς IA || 185 post ἀπέστειλεν add. ἡμῖν OH || 186. Οὕτως : Καθ' ἡμέραν, ἀδελφέ, οὕτως OS || καὶ - πνευματικόν om. IIR || post πνευματικόν add. τέκνον U || 188. μίαν om. γ || post βοτάνης add. τοῦ ἔχειν με μικρὰν παραμυθίαν ἐξ αὐτῆς OS || 189. ἀπὸ : ἐκ τῆς IAR || ἔπιον - καὶ om. II | ἀπὸ : ἐκ τῆς γ || 190. διελύθη : ἐξελύθη OSQY || 191. ἤμην κείμενος : ἐκείνη χαμαι U || post ἤμην add. χαμαι MBIAR || 192. νυκτὸς - σύροντες : παρασύροντες καὶ πολεμοῦντές με BIAI περισύροντες καὶ πολεμοῦντες με LU || 193. ἀέρι : ὄρει M || 194. ἐνιαυτοὺς : χρόνους IARU || χειμαζόμενον om. IIR || 195. post καύσωνος add. τῆς ἡμέρας U || οὔτε ὄρνεον om. M || 196. τούτῳ om. O || ἀφ' οὗ ἦλθον : ὅτι εἰμὶ OSQIALU om. R ἔχω II || 197. ζώων om. QHI || 200. ὡς ὄρῳ om. βγ | αἶ καὶ ἐκάλυψαν : ἕως οὗ ἐκαλύφθησαν βγ ||

ψάν μου πάντα τὰ μέλη. Ἐκτοτε δὲ ἕως τοῦ νῦν οὔτε οἱ δαίμονες ἴσχυ-
σαν πλησιάσαι μοι οὔτε λιμὸς οὔτε δίψα οὔτε ψύχος οὔτε καύσων κατε-
κυρίευσάν μου, ἀλλ' οὔτε τὸ παράπαν ἠσθένησα. Σήμερον δὲ τετέλεσται
τὸ μέτρον τῆς ζωῆς μου καὶ ἀπέστειλέ σε ὁ Θεὸς τοῦ ταῖς ἀγίαις χερ-
205 σίν σου κηδευθῆναι μου τὸ ταπεινὸν τοῦτο σῶμα».

XIV. Ταῦτα δὲ εἶπε μετὰ τὸ μεταλαβεῖν τῆς τροφῆς. Εἶτα αὖθις λέγει
μοι: «Ἀδελφὲ Σεραπίων, σύγγνωθί μοι ἐπ' ὀλίγον, ἐν τῇ ὥρᾳ τῇδε τοῦ
χωρισμοῦ μου ποιήσον ἀγρυπνίαν». Καὶ ποιήσαντες τὴν πρώτην εὐχὴν
255v ἐτελέσαμεν ὅλους τοὺς τοῦ || Λαβίδ ὕμνους. Καὶ μετὰ τοῦτο λέγει μοι:
210 «Ἀδελφὲ Σεραπίων, ἐπ' ἂν κηδεύσης τὸ σῶμά μου θεὸς αὐτὸ ἐν τούτῳ
τῷ σπηλαίῳ ἐν εἰρήνῃ Χριστοῦ καὶ φράξας λίθοις τὸ στόμα τοῦ σπη-
λαίου πορεύου ἐν εἰρήνῃ καὶ μὴ μένης ἐνταῦθα». Ἐμοῦ δὲ ἀρξαμένου
κλαίειν καὶ ἀποδύρεσθαι συγκεχυμένη φωνὴ λέγω αὐτῷ: «Πάτερ, αἵ-
τησε τοῦ λαβεῖν με σὺν σοι ὅπου δ' ἂν πορεύῃ». Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ
215 εἶπεν: «Ἐν ἡμέρᾳ τῆς εὐφροσύνης μου μὴ κλαῖε, τέκνον. Ὁ δὲ Θεός,
ὁ ὁδηγήσας σε καὶ ἐνέγκας σε ἐνταῦθα, Αὐτὸς διασώσει σε ἐν εὐφρο-
σύνῃ. Πλὴν οὐκ ἐν τῇ τρίβῳ τῆς ἐλεύσεώς σου ἔσεται ἡ ἀποστροφή σου.
Ἀδελφὲ Σεραπίων, μεγάλη μοί ἐστιν ἡ ἡμέρα αὕτη ὑπὲρ πάσας τὰς ἡμέ-
ρας τῆς ζωῆς μου. Σήμερον γὰρ καταλιμπάνει ἡ ψυχὴ τὸ ποθητὸν τοῦτο
220 σῶμα καὶ ἀπέρχεται τοῦ καταπαῦσαι ἐν μοναῖς ζωῆς. Σήμερον ἀναπαύ-

201. Ἐκτοτε: Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας βγ || 202. πλησιάσαι μοι: πολεμήσαι ἢ πλησιάσαι με U || οὔτε - μου om. M || 203. Σήμερον δὲ: Καὶ σήμερον γ || 204. τοῦ: ὅπως β || 205. κη-
δευθῆναι: κηδεύσης βγ || τοῦτο: μου γ || 206. Ταῦτα - αὖθις: Καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν ταῦτα, ἐν
αὐτῇ ἡμέρᾳ περὶ ἐσπέραν (add. μετὰ τὸ λαβεῖν ἡμᾶς βρώσεως β) περὶ ἐσπέραν (om. β)
(μεταλαβόντων ἡμῶν βρώσιν add. L) βγ || 207. σύγγνωθι - Σεραπίων² om. H || ἐπ': ἔτι
LIAU om. R || τῇ - τῇδε: ταύτῃ τῇ νυκτὶ OSQγ || ante ἐν add. καὶ M || τῇδε: τοῦδε M ||
208. ποιήσον: ποιήσωμεν OSQγ || ποιήσαντες: ποιησάντων ἡμῶν OS || 209. ὕμνους: ψαλ-
μοὺς OSQγ || μετὰ τοῦτο: εἶτα U om. OSQIRL || post μοι add. ὁ γέγων O || 210. ἐπ' ἂν:
ὅταν βγ || ante σῶμα add. ταπεινὸν IA || 211. ἐν εἰρήνῃ om. γ || 213. κλαίειν - φωνῇ: ἀρ-
ξαμένου ἐν δάκρυσιν καὶ κλανθμῷ συμπαθείας βIAL Ἡρξάμην δὲ ὁδύρεσθαι καὶ δάκρυσιν
καὶ R || 214. τοῦ - πορεύῃ: τὸν θεὸν τοῦ λαβεῖν με σὺν σοι ὅπου δ' ἂν πορεύῃ, ἐπειδὴ, μὰ
τὸν Χριστὸν τὸν νῖδον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος, οὐκ ἐπίσταμαι ποῦ πορευθῆναι οὔτε γινώσκω
τὸ πῶς ἐνταῦθα παρεγενόμην OS || post πορεύῃ add. ἐπειδὴ οὐκ ἐπίσταμαι ποῦ πορευθῆ-
ναι οὐδὲ γινώσκω πῶς ἐνταῦθα παρεγενόμην U || Ἀπεκρίθη - εἶπεν: Καὶ λέγει μοι ὁ ἅγιος
OSQ || 215. τέκνον om. βγ || δὲ: γὰρ QIARU om. OSHL || ὁ ὁδηγήσας: ὁδηγήσέ σε H ||
καὶ - αὐτός: αὐτὸς καὶ IA om. R || 216. ἐνέγκας σε: ἡγάγασέ σε QHA ἐνεγκῶν σε U ||
ἐνταῦθα om. βRU || ἐν εὐφροσύνῃ om. M || 217. Πλὴν: Καὶ βγ || οὐκ om. O || ἀποστροφή:
ὑποστροφή QIA || post σου add. Καὶ πάλιν λέγει μοι Q || 218. post Σεραπίων add. νῦν
U || 219. γὰρ om. LIAR || post ψυχὴ add. μου M || τὸ ποθητὸν τοῦτο σῶμα: μου τῶν
παθῶν τῶν τοῦ σώματος O || 220. καταπαῦσαι: καταπαύειν OS ||

σεται τὸ σῶμά μου τῶν πολλῶν κόπων καὶ πόνων. Σήμερον παρεμβα-
λοῦμαι ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ἀναπαύσεώς μου».

XV. Ὡς δὲ τελέσαντος τὸν λόγον αὐτοῦ αἰφνης ἐπλήσθη τὸ σπῆλαιον
φωτὸς τηλαυγέστερον ἡλίου καὶ εὐωδίας ἀρωμάτων ἐπληρώθη τὸ ὄρος
ἐκεῖνο. Ὁ δὲ κρατήσας τῆς χειρὸς μου πάλιν ἤρξατο λέγειν οὕτω: «Σώ- 225
ζον ἄντρον ἐν ᾧ τῷ Θεῷ || εὐηρέστησα μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐν σοὶ 256
κατασκηνώσαντος ἐν τῇ ζωῇ μου καὶ πάλιν ἐνταῦθα μένοντος μέχρι τῆς
κοινῆς ἀναστάσεως. Σώζου δὲ καὶ σὺ σῶμα, ὃ οἶκος τῶν πόνων καὶ τῶν
ἀναγκῶν καὶ τῶν κόπων, ὃ τῷ Κυρίῳ ἀνατίθην, δι' ὃν ὑπέμεινα πείναν
καὶ δίψαν, ψύχος καὶ καύσωνα, γυμνότητα καὶ στενοχωρίαν. Αὐτὸς ἐν- 230
δυσον τοῦτο ἔνδυμα δόξης ἐν τῇ φρικτῇ ἡμέρᾳ τῆς παρουσίας Σου. Σώ-
ζεσθε οἱ ὀφθαλμοί μου, ὃς ἐμάραναν αἱ παννύχιοι ἀγρυπνίαι καὶ λοιπὸν
ἀναπαύεσθε. Σώζεσθε οἱ πόδες μου, ὃς κατέθλασα ὁλονύκτις στάσεων
προσενχῆς. Σώζεσθε ἀσκηταί, οἱ ἐν φάραγγι τῶν ὁρέων κεκοιμημένοι.
Σώζεσθε δέσμοι, οἱ διὰ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν καταπονούμενοι. 235
Σώζεσθε οἱ ἐξωγρημένοι καὶ παρηγόρους μὴ ἔχοντες. Σώζεσθε λαῶραι,
σώζον πιστὴ ἐκκλησία, ὃ ἰλασμός τῶν ἁμαρτιῶν. Σώζεσθε ἱερεῖς Κυρίου,
μεσίται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Σώζεσθε τέκνα τὰ τῷ Χριστῷ ἀρμοσθέντα
διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος. Σώζεσθε οἱ τοὺς ξένους ὡς τὸν Χριστὸν
ὑποδεχόμενοι, φίλοι Θεοῦ καὶ ξενοδόχοι. Σώζεσθε οἱ ἐλεήμονες, σώζεσθε 240
οἱ πλούσιοι, σώζεσθε βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες, οἱ ὄντες συμπαθεῖς πρὸς
τοὺς πένητας || <καὶ> τοὺς πλησίον. Σώζεσθε οἱ ταπεινόφρονες, νηστεύ- 256ν

121. post ζωῆς add. μετὰ τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων OS || ante τῶν add. ἀπὸ β || 222. χώρᾳ :
χαρᾷ H || 223. Ὡς δὲ - λόγον : Καὶ ταῦτα εἰπόντος βγ || αἰφνης om. γ || 224. ante ὄρος add.
μέγα OSQIALU || 225. Ὁ δὲ : Καὶ βγ || post κρατήσας add. ὁ ἅγιος LIAR ὁ ὁσιος U ||
πάλιν om. γ || 226. post ἄντρον add. σώζου σπῆλαιον OS || 227. κατασκηνώσαντος : κατε-
σκήνωσα IA || post μου add. ὁ ἅγιος β || μένοντος : μενέτω βγ || 228. Σώζου δὲ om. γ ||
229. ὃ - ἀνατίθηνι : Δοί, Κύριε, τὸ σῶμά μου προστίθηνι βγ || δι' ὃν : διὰ γάρ Δε βγ ||
230. ante στενοχωρίαν add. πᾶσαν H || 231. τοῦτο : αὐτὸ β || 232. παννύχιοι : νυκτεριναὶ βγ
|| λοιπὸν : κοιμηθέντες βLIAU || 233. ἀναπαύεσθε : ἀναγκάζεσθε IA || οἱ om. M || κατέθλασα :
ἐθλασα O || ὁλονύκτις στάσεις : ἐν τῇ ὁλονύκτῳ στάσει τῆς γ || 235. Σώζεσθε - λαῶραι om.
R || Σώζεσθε - ἔχοντες om. M || σώζεσθε - καταπονούμενοι om. H || 236. σώζεσθε - λαῶραι
om. H || post ἔχοντες add. σώζεσθε μοναστήρια U || 236. post λαῶραι add. σώζεσθε οἱ ἐλεή-
μονες, σώζεσθε οἱ πλούσιοι QIA || 237. πιστὴ ἐκκλησία : ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ πᾶσα ἡ
οἰκουμένη R || ὃ ἰλασμός - πάντες om. R || 238. τὰ om. M || τὰ τῷ Χριστῷ ἀρμοσθέντα : τῆς
ἐκκλησίας, οἱ ἀρμοσθέντες (νίοθετηθέντες QIA) τῷ Χριστῷ βIA || τὰ - ἀρμοσθέντα : οἱ ἀρμο-
σθέντες L οἱ ἀρισθέντες U || 239. Σώζεσθε - πλούσιοι om. IA || 240. φίλοι - ξενοδόχοι om.
O || Σώζεσθε - πλούσιοι om. U || σώζεσθε οἱ πλούσιοι om. M || 241. post πλούσιοι add. οἱ
μὴ χάριν πλεονεξίας τὸν πλοῦτον συναγόντες OS διακόνων Q διὰ Κύριον II || post συμπα-
θεῖς add. καὶ ἐλεήμονες U || 242. καὶ supplevi ex M || τοὺς πλησίον om. O || πλησίον : πλου-
σίους S |

ταὶ καὶ ἀγωνισταί, οἱ τοῖς πόνοις μὴ ἐκλυόμενοι. Σώζεσθε οἱ σπουδαῖοι
 ἐν ταῖς προσευχαῖς καὶ ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις ἐπαρουσιάζοντες. Σώ-
 245 ζεσθε πάντες, σώζον τὸ ὅρος τοῦτο, σώζον γῆ καὶ πάντες οἱ κατοικοῦν-
 τες ἐν αὐτῇ ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰρήνῃ Κυρίου». Στραφεῖς δὲ πρὸς με ἡσπά-
 σατό με εἰπών: «Σώζον, ἀδελφε Σεραπίων. Χριστός, οὗ ἐλπίδι τῆς ἀντα-
 ποδόσεως τὸν δι' ἐμὲ κόπον ὑπέμεινας, Αὐτὸς παράσχοι σοι τὸν μισθὸν τοῦ
 250 κόπου σου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς παρουσίας Αὐτοῦ». Καὶ πάλιν λέγει μοι:
 «Ἀδελφε Σεραπίων, ὀρκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος μὴ λάβῃς τι
 ἐκ τοῦ ταπεινοῦ μου σώματος ἕως μιᾶς τριχός, μηδὲ προσάφῃς αὐτῷ
 ἔνδυμα ἱματίου, ἀλλὰ αἱ τρίχες, αἷς ἐνέδυσεν αὐτὸ ὁ Θεὸς ἔστρωσαν αὐ-
 τῷ ἐντάφια. Καὶ μὴ μείνῃς ἐνταῦθα σήμερον». Καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐ-
 τοῦ καὶ ἐμοῦ θρηνοῦντος φωνὴ γέγονεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα: «Ἀγά-
 255 γετέ μοι τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐρήμου. Ἀγάγετέ μοι τὸν ἐργάτην
 τῆς δικαιοσύνης καὶ τέλειον χριστιανὸν καὶ δοῦλον πιστόν. Λεῦρο, Μάρ-
 257 κο, δεῦρο ἀναπαύου ἐν τῇ χώρᾳ τῆς χαρᾶς καὶ || τῆς πνευματικῆς ζωῆς».
 Καὶ εὐθέως ὁ ἅγιος λέγει μοι: «Κλίνωμεν γόνυ, ἀδελφέ». Καὶ κλινάντων
 ἡμῶν τὰ γόνατα εἰσήκουσα τῆς φωνῆς ἀγγέλου λεγούσης πρὸς τὸν ἑτε-
 260 ρον: «Ἐκτεινον τὰς ἀγκάλας καὶ δέξαι». Ἄ καὶ ἀκούσας ἐγὼ ἐξέστην.

XVI. Καὶ ἀτενίσας εἶδον τὴν ψυχὴν τοῦ ἁγίου βασταζομένην ὑπ' ἀγγέ-
 λων καὶ ἐνδεδυμένην στολὴν λευκὴν καὶ ἀναφερομένην εἰς τοὺς οὐρανούς.
 Καὶ ἀνεκαλύφθη ἡ στέγη τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶδον τὰς φυλάς τῶν δαιμόνων
 ἱσταμένας ἐτοίμως καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης: «Φύγετε, υἱοὶ τοῦ σκό-
 265 τους, φύγετε ἀπὸ προσώπου τοῦ φωτὸς τῆς δικαιοσύνης». Καὶ ἐνεποδί-
 σθη ἡ ψυχὴ τοῦ ἁγίου ὥσει ὥραν μίαν. Καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης

244. ἀγίαις om. O | Σώζεσθε πάντες om OQ | 245. πάντες - σώζον²: μοναχοὶ U | post πάντες add. οἱ τὸν Χριστὸν καὶ ἀλλήλους ἀγαπῶντες SQHIAL | σώζον τὸ ὅρος τοῦτο om. QHIA | Σώζου² - Κυρίου om. R || ἐν αὐτῇ om. L | αὐτῇ - καὶ om. I || 246. ἐν ἀγάπῃ καὶ om. A || ante Στραφεῖς add. Καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν ἅγιον (τὸν ἅγιον om. LIAR) ταῦτα βγ || δέ om. βγ | ante πρὸς add. M καὶ || 247. εἰπών: καὶ λέγει R λέγων LU || post Σώζον add καὶ σὺ Mβγ || οὗ: σου ΙΑ || 248. τὸν - ἐμὲ: τοῦτον τὸν L || Χριστός - Αὐτός: ὁ Χριστός R || δι' ἐμὲ om. IAU || 249. Καὶ - μοι: Ἠλὴν S | 250. Ἀδελφε Σεραπίων om U | ante Θεοῦ add. Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ Mβ || Θεοῦ τοῦ ζῶντος: Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ΙΑ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ LU || τοῦ ζῶντος om. R || 251. προσάφῃς: προσεγγίσῃς βγ || 252. αἷς: αἷς OSHLU | 254. Ἀγάγετε - ἐρήμον om. M || ἀγάγετέ μοι om R | 255. τῆς ἐκλογῆς - ἐργάτην om U | τῆς ἐκλογῆς om R || ante τῆς add. ἐκ βIAL | 256. Μάρκο: τέκνον ἐμὸν, Μάρκε U || 257. δεῦρο² om. R | 258. ὁ ἅγιος om R | 259. εἰσήκουσα: ἤκουσα γ | λεγούσης - δέξαι om H | 260. post ἐκτεινον add. σου M | καὶ δέξαι om. βγ | Ἄ: Καὶ ταῦτα βU Ταῦτα LIAR | ἐξέστην: ἀνέστην MβLU | post ἐξέστην add. ἀπὸ τῆς γονυκλισίας U || 262. καὶ om. M | 263. ἀνεκαλύφθη - καὶ om. L | στέγη: σκέπη U || 264. ἐτοίμως: ἐτοίμως OSR | post λεγούσης add. ἀνωθεν U | 265. φύγετε om. βγ | ante Καὶ add. Καὶ εἶδον καὶ U || 266. λεγούσης καὶ om OSH ||

καὶ προτρεπομένης τοὺς ἀγγέλους: «Ἄρατε, πορεύεσθε τὸν καταισχύναντα τοὺς δαίμονας». Παρελθούσης δὲ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὰς φυλάς τῶν δαιμόνων ἐθθέως ἐθεασάμην ὡς ὁμοίωμα δεξιᾶς χειρὸς ἐκταθείσης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ δεξαμένης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Καὶ οὐκέτι οὐδὲν ἐώρακα. 270
Ἦν δὲ ὥρα ἕκτη τῆς νυκτός.

XVII. Καὶ ποιήσας πᾶσαν τὴν νύκτα προσευχόμενος ἕως πρωὶ καὶ τὴν ὑμνωδίαν τελέσας ἐπάνω τοῦ σώματος, βαστάσας ἐθέμην ἐν τῷ σπηλαίῳ, οὗ τὸ στόμιον φοράζας λίθοις

XVIII. κατήλθον τοῦ ὄρους ἱκετεύων καὶ δεόμενος τὸν σταυρὸν γενέσθαι 275
βοηθὸν τοῦ ὑπεξελθεῖν τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἔρημον. Καὶ περὶ δυσμᾶς 257ν
ἡλίου ἰδοὺ οἱ δύο ἡσυχασταὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὀφθέντες μοι καθημένῳ πρὸς τὸν ἄββᾶν Ἰωάννην καὶ αὐθις ὀφθέντες μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ, παρεγένοντο λέγοντές μοι: «Ἀληθῶς, ἀδελφέ, ἐκήδευσας σήμερον σῶμα, οὗ οὐκ ἔστιν ὁ κόσμος ἀντάξιός. Ἀναστὰς οὖν ὁδοιπόρησον νύκτωρ μεθ' ἡμῶν ἀπὸ 280
γὰρ ἔστιν καταψύχων. Τὴν γὰρ ἡμέραν οὐ δυνήσκει περιπατεῖν διὰ τὴν τοῦ ἡλίου θερμότητα». Καὶ ἀναστὰς συνεπορεύθην αὐτοῖς ἕως πρωί. Εἵτα, λέγει μοι: «Πορεύου ἐν εἰρήνῃ καὶ εὔχου ὑπὲρ ἡμῶν».

XIX. Οὐ μακρὰν δὲ γενόμενος αὐτῶν ἀτενίσας εἶδον. Καὶ ἰδοὺ ἰστάμην 285
εἰς τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἄββᾶ Ἰωάννη. Καὶ ἔκθαμβος γεγονὼς ἐδόξαζον τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλῃ ἀναμνησθεὶς τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Μάρ-

267 καὶ προτρεπομένης om U || Ἄρατε om I || πορεύεσθε om R || post πορεύεσθε add. τὸ ἐμὸν τέκνον U || καταισχύναντα : καταισχύνοντα M | 268 αὐτοῦ τοῦ ἁγίου U || 269. post δαιμόνων add. ἴστανται γὰρ οἱ δόλιοι (δόλοιοι U) ὡς ἀναρίθμητα καὶ ἄπειρα στρατεύματα ἐν τῷ ἀέρι συνέχοντες τὰς ψυχὰς τῶν βουλομένων παρελθεῖν OSU || 269. ὡς ὁμοίωμα om. LIAR || δεξιᾶς : δόξης O | δεξιᾶς χειρὸς . . δεξαμένης : δεξιὰν χεῖρα . ἐκταθεῖσαν δεξαμένην LU | 270. καὶ - αὐτοῦ om S || δεξαμένης : δεξαμένην O || οὐδὲν : αὐτὴν πλέον U || 271 ἕκτη : τρίτη R om. L || post νυκτός add. ὅτε ἐθεασάμην ταῦτα U || 273. post βαστάσας add αὐτὸ IA || βαστάσας - σπηλαίῳ om. R || 274 οὗ - λίθοις . καὶ βγ || λίθοις om. IA || στόμιον : στόμα γ || 275 ante κατήλθον add. καὶ εὐξάμενος γ || τὸν Σταυρὸν : τὸν Θεὸν MLU τοῦ Θεοῦ βIAR || 276. ὑπεξελθεῖν : ἀπελθεῖν O ἐξελθεῖν HIAR || 277. καθημένῳ om βγ || καθημένῳ - παρεγένοντο om M || 278 καὶ - ἐρήμῳ om βγ || λέγοντές : λέγουσιν M || μοι : 279. πρὸς με R om MI || 280. ἀντάξιός : ἀξίος βγ || ὁδοιπόρησον μεθ' ἡμῶν : ὁδοιπορήσωμεν βγ || νύκτωρ . τὴν νύκτα R || μεθ' ἡμῶν om IA | 281. Τὴν γὰρ ἡμέραν οὐ : καὶ οὐ μὴ IA Καὶ ἐν ἡμέρᾳ U | Τὴν - δυνήσκει : καὶ οὐ μὴ δύνασαι ἐν ἡμέρᾳ OSQ οὐ μὴ γὰρ H πολλὴ γὰρ ἔστι ἡ θερμότης ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ οὐ δύνασαι L || δυνήσκει : μὴ δυνήσῃς R || 282. θερμότητα τὴν ἡμέραν IA || συνεπορεύθην : συνεπορεύομην U || Εἵτα : Καὶ βγ || 283. λέγει : λέγουσί Mβγ || 284 γενόμενος : γενόμενον S | 285. θύραν : πύλην M | ἐκκλησίας : κέλλας S || 286 ἀναμνησθεὶς τῶν λόγων εἰπόντος . καὶ ἐμνήσθην τὸν λόγον ... ὃν εἶπεν OSII καὶ ἐμνήσθην ὃν εἶπεν QIA καὶ ἐμνήσθην τοῦ λόγον οὗ εἶπεν RLU |

κον εἰπόντος μοι, ὅτι: «οὐκ ἐν τῇ τρίβῳ τῆς ἐνταῦθα ἐλεύσεώς σου ἔσται
 ἢ ὑποστροφή σου». Καὶ πεπίστευκα ὡς ἀοράτῳ βασταγμῷ διὰ τῶν εὐ-
 χῶν αὐτοῦ ἀπενεχθῆναι ἔνθεν ἡμῖν τὸ πρότερον. Καὶ ἐμεγάλυνον τὰ ἐλέη
 290 τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ ἐποίησέ μοι, τῷ ἀναξίῳ,
 διὰ τῶν πρεσβειῶν καὶ εὐχῶν τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ πιστοῦ δούλου Αὐ-
 τοῦ. Τούτων τῶν φωνῶν ἀκούσας ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ἐξῆλθε καὶ λέγει
 μοι: «Ἐν εἰρήρῃ μετὰ Θεὸν παρεγένον, ἀββᾶ Σεραπίων». Καὶ εἰσελθὼν
 258 σὺν αὐτῷ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διηγησάμην αὐτῷ καὶ τοῖς συνελθοῦσιν || ἅπαντα
 295 κατὰ μέρος τὰ γεγονότα. Καὶ πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, τὸν ποιοῦντα
 μεγάλα τε καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Ὁ δὲ ἀββᾶς Ἰωάννης
 ἀναστὰς μέσον εἶπεν: «Ἀληθῶς, ἀδελφοί. Ἐκεῖνος ἦν τέλειος χριστια-
 νὸς ἐνῷ ἡμεῖς ὀνόματι μόνῳ ἔργῳ δὲ οὐδαμῶς. Ὁ δὲ φιλάνθρωπος καὶ
 ἐλεήμων Θεὸς ὁ παραλαβὼν τὸν ἅγιον Μάρκον καὶ δοῦλον Αὐτοῦ εἰς
 300 τὰς αἰωνίους αὐλὰς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, Αὐτὸς σκεπάσει ἡμᾶς
 ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς χάριτος Αὐτοῦ καὶ ὀδηγήσει ἡμᾶς εἰς τὸ θέλημα

287. ἐνταῦθα om. βγ || 288. ὑποστροφή: ἀποστροφή M || ὡς: ὅτι βγ || 289. αὐτοῦ: τοῦ ἁγίου
 L τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ πιστοῦ δούλου Αὐτοῦ IARU || ἀπενεχθῆναι: ἀπηνέχθην Mβγ ||
 ἔνθεν: ἐνθα M ὅπου βγ || 290. ᾧ - Αὐτοῦ: τοῦ θεράποντος Αὐτοῦ Μάρκου U om. R || μοι
 τῷ ἀναξίῳ: μετ' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου OSQIALU δι' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου Π || 291. τῶν πρε-
 σβειῶν καὶ om. O || καὶ εὐχῶν om. H || 292. Τούτων om. βLIAR || post φωνῶν add. μοι
 δέ β || 293. Ἐν - παρεγένον: Καλῶς ἦλθες R || παρεγένον: παραγέγονας IAU | εἰσελθὼν -
 γεγονότα: εἰσελθόντος μου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐξηγησάμην αὐτῷ ἅπαντα (πάντα R) τὰ γε-
 γονότα βγ || 295. τὸν - μέσον: Καὶ LIAU || Καὶ - μέσον: Καὶ ἐδόξασεν τὸν Θεὸν καὶ R |
 297. post εἶπεν add. μοι βγ || Ἀληθῶς - χριστιανὸς om. H || ἀδελφοί: ἀδελφε γ || post χρι-
 στιανὸς add. καὶ τῇ κλήσει καὶ τοῖς ἔργοις OSU || 298. ἐνῷ: ἐπεὶ β || ἐκεῖνος - ἐνῷ om. R
 || post ἡμεῖς add. δέ R || ἐνῷ - ἐπεὶ IAL | μόνῳ: μόνον ἐσμέν χριστιανοὶ βγ || 299. ἐλεήμων:
 ἀγαθός R || ὁ - Αὐτός om. R | ante δοῦλον add. πιστὸν O || καὶ om. Π || post 300. αἰωνίους
 add. αὐτοῦ M || post ἡμᾶς add. καὶ τὴν ἁγίαν Αὐτοῦ (add. καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκ-
 κλησίαν β) βLIAU | 301. ὑπὸ - Αὐτοῦ om. R || ὑπὸ - ἁγίων: ὅτι Αὐτῷ πρόπει δόξα σὺν
 τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας H || εἰς - ἁγίων: καὶ ἐμὲ
 τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ τοὺς ἀκούοντας τὸν βίον τοῦ ἁγίου ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων O || καὶ - Μάρκον: ἀπὸ πάντων τῶν τοῦ διαβόλου σκανδάλων ὅτι αἰεὶ
 καὶ διὰ παντός (add. διαρκῶς διὰ παντός L διὰ παντός ὡς λέων ὀριζόμενος U) λυττᾶ καὶ
 μαίνεται καθ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν μοναχῶν (add. ἀλλ' ὁ Θεός, ὁ πανάγαθος, ὁ ἐλεήμων καὶ
 εὐσπλαγχνός, ὁ δεχόμενος τὴν μετάνοιαν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν Αὐτός U) βγ || post θέλημα
 Αὐτοῦ add. ὅπως τυχόμεν καὶ ἡμεῖς ἐλέους ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως μετὰ τοῦ ὁσίου
 πατρὸς ἡμῶν Μάρκου, τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν ὀρμωμένου, πρεσβείαις τῆς παναχράντου Θεοτόκου
 (ὑπερενλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Q) καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας SQ ||

Αὐτοῦ εὐχαῖς καὶ πρεσβεΐαις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μάρκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν».

302. εὐχαῖς καὶ πρεσβεΐαις : ὅπως τύχωμεν καὶ ἡμεῖς ἐλέους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ (τῇ φοβερᾷ om. U) τῆς κρίσεως μετὰ ΙΑΥ || καὶ πρεσβεΐαις om. M || ante Μάρκου add. ἀββᾶ ΛΥ || post Μάρκου add. τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν ὁρμωμένον, πρεσβεΐαις (add. καὶ ἰκεσίαις U) τῆς ἀχράντου (παναχράντου U) Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ΙΑΛ || τοῦ - Μάρκου : τῆς ἀχράντου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας R || 303. post ἁγίων add. τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων Χριστῷ (add. τῷ Θεῷ διὰ βίου καθαροῦ, ἀσπίλου καὶ ἀμώμου καὶ διὰ πολιτείας ἀγγελιομιμήτου καὶ οὐρανίου διαγωγῆς δι' ἧς τῆς οὐρανῶν βασιλείας καὶ ἀτελείτητον χαρᾶς ἠξιώθησαν Q) ὅτι αὐτοῖς (ϕ U) πρέπει ἡ δόξα καὶ κράτος (τιμὴ καὶ προσκύνησις Q) εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων (σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Αὐτοῦ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ U) QU ||

ΧΡΙΣΤΙΝΑ Γ. ΑΓΓΕΛΙΔΗ

